

Iskustva fokus osobe i članova kruga podrške u osobno usmjerenom planiranju po MAPS modelu

---

Nedeljko, Valentina

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:158:912110>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-28**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository](#)

Sveučilište u Zagrebu

Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

DIPLOMSKI RAD

**Iskustva fokus osobe i članova kruga podrške o osobno
usmjerenom planiranju prema MAPS modelu**

Nedeljko Valentina

Zagreb, lipanj 2021.

Sveučilište u Zagrebu

Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

DIPLOMSKI RAD

**Iskustva fokus osobe i članova kruga podrške o osobno
usmjerenom planiranju prema MAPS modelu**

Nedeljko Valentina

Mentorica:

prof. dr. sc. Daniela Bratković

Zagreb, lipanj 2021.

IZJAVA O AUTORSTVU RADA

Potvrđujem da sam osobno napisala rad *Iskustva fokus osoba i članova kruga podrške o osobno usmjerenom planiranju prema MAPS modelu* i da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Ime i prezime: Valentina Nedeljko

Mjesto i datum: Zagreb, lipanj, 2021.

Od srca želim zahvaliti...

... svojoj mentorici prof. dr. sc. Danieli Bratković na podupiranju mog interesa za ovu temu te na svim savjetima, strpljivosti i vođenju u kreiranju ovog diplomskog rada...

.... svim sudionicima ovog istraživanja na njihovoj odvažnosti i nesebičnom doprinosu...

... učiteljici Aniti Vidović što mi je svojim primjerom pokazala osobine pravog edukacijskog rehabilitatora...

Također, hvala...

... svim mojim kolegama na prelijepim zajedničkim godinama studiranja... Bila mi je čast rasti s vama sve ove godine!

... Alenu na svakodnevnoj podršci i vjeri u mene...

Najveća HVALA...

... mojoj obitelji, posebno roditeljima, koji su mi omogućili studiranje i koji me neprestano podsjećaju na prave vrijednosti u životu...

Ovaj rad posvećujem svojoj sestri koja mi je osvijestila što zapravo želim biti u životu...

„Da budem tako neki lovac u žitu. Znam da je to ludo, ali je to jedino što bih doista želio biti.“

J. D. Salinger – Lovac u žitu

Iskustva fokus osobe i članova kruga podrške o osobno usmjerenom planiranju prema MAPS modelu

Valentina Nedeljko

Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Odsjek za Inkluzivnu edukaciju i rehabilitaciju

Mentorica: Prof. dr. sc. Daniela Bratković

Sažetak: Ovim radom želi se dobiti uvid u doživljaje osobno usmjerenog planiranja iz perspektive samih sudionika planiranja – fokus osobe i članova kruga podrške, kao i uvid u dobiti i mogućnosti primjene osobno usmjerenog planiranja u sredini sudionika. Uz to, ovim radom želi se promovirati primjena osobno usmjerenog pristupa u edukacijsko-rehabilitacijskom radu s osobama s intelektualnim teškoćama u lokalnoj sredini sudionika istraživanja, ali i na nacionalnoj razini. Najprije se provelo MAPS planiranje, a zatim se tehnikom fokus grupa ispitalo sudionike planiranja – fokus osobu i članove kruga podrške o njihovom doživljaju i iskustvu tog procesa, a s fokus osobom proveo se još i polustrukturirani intervju. Fokus osoba u MAPS planiranju bila je djevojka s intelektualnim teškoćama u dobi od 17 i pol godina koja je po svom izboru odabrala svoje članove kruga podrške koji će sudjelovati u planiranju, kao i u istraživanju. Sudjelovali su: majka, razrednica, prijateljica i prijateljčina majka. Ukupno je bilo 5 sudionika. Fokus grupa i polustrukturirani intervju su snimljeni te je audio zapis transkribiran, a kvalitativna građa obrađena kvalitativnom analizom. Rezultati su pružili uvid u dobiti osobno usmjerenog planiranja koje su prepoznali sudionici za fokus osobu te za članove kruga podrške, kao i uvid u doživljaje uloga fokus osoba i članova kruga podrške te postavljenih ciljeva akcijskog plana. Nalazima istraživanja prepoznate su i mogućnosti primjene osobno usmjerenog planiranja podrške u obrazovnom sustavu u lokalnoj sredini sudionika istraživanja. Proizašli zaključci istraživanja mogu poslužiti kao poticaj stručnjacima edukacijsko-rehabilitacijskog te srodnih profila za primjenu osobno usmjerenog planiranja podrške za djecu/ osobe s intelektualnim teškoćama u obrazovnom i sustavu socijalne skrbi, ali i u drugim sustavima koji se bave ovom populacijom.

Ključne riječi: osobno usmjereni planiranje, krugovi podrške, tehnika MAPA, intelektualne teškoće

Experiences of the Focus Person and Members of the Support Circle on Person-Centred planning According to the MAPS Model

Valentina Nedeljko

Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, Department of Inclusive Education and Rehabilitation

Mentor: Daniela Bratković PhD, full professor

Summary:

This research aims to gain insight into the experience of person-centred planning from the perspective of the planning participants themselves – the focus person and members of the circle of support, as well as insight into the benefits and possibilities of applying person-centred planning. In addition, this research aims to promote person-centred planning approach in educational and rehabilitation work with people with intellectual disabilities in the local environment of research participants, but also at the national level. First, MAPS planning was conducted, and then the focus group technique was used to examine the participants of the planning - focus person and members of the support circle about their experience and the experience of the process. Also a semi-structured interview was conducted with the focus person individually. The focus person in MAPS planning was a girl with intellectual disabilities aged 17 and a half who had chosen members of her support circle to participate in the planning as well as in the research. Participants were: mother, class teacher, friend and friend's mother. There were a total of 5 participants. The focus group and the semi-structured interview were recorded and the audio recording was transcribed. The qualitative material was processed by qualitative analysis. The results provided insight into the benefits of person-centered planning identified by participants for the focus person and support circle members, as well as insights into the experiences of focus person and support circle roles and the goals of the action plan. The research findings also identified the possibilities of applying person-centred support planning in the education system in the local environment of research participants. The conclusions of the research can serve as an incentive for education and rehabilitation professionals and professionals of related profiles to apply person-centred support planning for children / people with intellectual disabilities in education, but also in other systems that deal with this population.

Keywords: person-centred planning, circles of support, MAPS, intellectual disability

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Definicija intelektualnih teškoća	1
1.2. Koncept kvalitete življenja	2
1.3. Osobno usmjereno planiranje podrške	3
1.4. Sudionici planiranja	7
1.4.1. Krugovi podrške	7
1.4.2. Uloga facilitatora	9
1.5. Prikaz modela i alata osobno usmjerenog planiranja podrške	10
1.6. Tehnika MAPA	11
1.6.1. Mogućnosti primjene tehnike MAPA	11
1.6.2. Opis procesa provedbe osobno usmjerenog planiranja korištenjem tehnike MAPA 12	
1.6.3. Koraci MAPA procesa	13
1.7. Pregled rezultata nekih istraživanja vezanih uz primjenu procesa osobno usmjerenog planiranja	15
2. PROBLEM ISTRAŽIVANJA	18
3. CILJ ISTRAŽIVANJA	19
4. ISTRAŽIVAČKA PITANJA	20
5. METODE ISTRAŽIVANJA	20
5.1. Sudionici istraživanja	20
5.2. Metoda prikupljanja podataka	22
5.3. Način provedbe istraživanja	24
5.3.1. Sažetak MAPA sastanka	27
5.4. Kvalitativna analiza podataka	31
6. INTERPRETACIJA NALAZA ISTRAŽIVANJA	37
7. POVEZIVANJE KLJUČNIH NALAZA ISTRAŽIVANJA	46
8. ZAKLJUČAK	49
9. LITERATURA	51
10. PRILOZI	55

1. UVOD

1.1. Definicija intelektualnih teškoća

Vodeće asocijacije i organizacije koje se bave osobama s intelektualnim teškoćama, kao što je Američka asocijacija za intelektualne i razvojne teškoće (*American Association on Intellectual and Developmental Disabilities, AAIDD*), u skladu s promjenom svijesti o položaju osoba s intelektualnim teškoćama te pokretom inkluzije, više ne koriste stari termin *mentalna retardacija* kojeg zamjenjuje termin *intelektualne teškoće* (Sekušak-Galešev, 2010).

Prema najnovijoj definiciji navedene Američke asocijacije za intelektualne i razvojne teškoće (*American Association on Intellectual and Developmental Disabilities, AAIDD*) intelektualne teškoće određene su kao snižena sposobnost kojoj su svojstvena značajna ograničenja u intelektualnom funkcioniranju i u adaptivnom ponašanju, izražena u pojmovnim, socijalnim i praktičnim adaptivnim vještinama, a nastaju prije 22. godine života (Schalock, Luckasson, i Tassé, 2021).

Pri tome se intelektualno funkcioniranje odnosi na inteligenciju kao generalnu mentalnu sposobnost koja uključuje rasuđivanje, mišljenje, zaključivanje, planiranje, rješavanje problema, apstraktno mišljenje, razumijevanje kompleksnih ideja, brzo učenje i učenje kroz iskustvo. Intelektualno funkcioniranje može se kvantificirati pomoći QI (kvocijenta inteligencije) pri čemu odstupanja od približno dvije standardne devijacije od aritmetičke sredine (QI manji od 70 ili 75) označavaju značajna ograničenja u intelektualnom funkcioniranju (Luckasson i sur., 2002 prema Sekušak-Galešev, 2010).

Adaptivno ponašanje odnosi se na skup pojmovnih, socijalnih i praktičnih vještina koje su osobi potrebne za funkcioniranje u svakodnevnom životu. U područja adaptivnog ponašanja ubrajaju se: komunikacija, briga o sebi, stanovanje, snalaženje u okolini, samousmjeravanje, zdravlje, sigurnost, slobodno vrijeme, rada i funkcionalna akademska znanja. Značajno ograničenje u adaptivnom ponašanju određeno je odstupanjem za dvije standardne devijacije na standardiziranom mjerenom instrumentu samo jedne komponente (pojmovne, socijalne ili praktične) ili sve tri komponente (Luckasson i sur., 2002 prema Sekušak-Galešev, 2010).

Osim navedenih odstupanja u testovima kojima se utvrđuje postojanje intelektualnih teškoća, Američka asocijacija za intelektualne i razvojne teškoće (*American Association on Intellectual and Developmental Disabilities, AAIDD*) ističe kako stručnjaci kod procjene u obzir moraju

uzeti dodatne čimbenike kao što su kontekst zajednice u kojoj osoba živi te jezična i kulturološka različitost. Također, moraju imati na umu pretpostavku kako ograničenja osobe koegzistiraju i sa njezinim snagama. Krajnji cilj procjene nije utvrditi ima li osoba ili nema intelektualne teškoće, nego razviti opis potrebne podrške prema individualnim potrebama. Konačno, stručnjaci moraju voditi računa o tome kako se razina funkcioniranja osobe može poboljšati ako se osobi pruža odgovarajuća personalizirana podrška tijekom duljeg razdoblja (Schalock i sur., 2021).

Dodatni čimbenici koji utječu na uspješno funkcioniranje osoba s intelektualnim teškoćama opisani su u multidimenzionalnom teoretskom modelu (Luckasson i sur., 2002 prema Sekušak-Galešev, 2010) prema kojem se konceptualni okvir ljudskog funkcioniranja sastoji se od dviju komponenti: prvu komponentu čini pet dimenzija (intelektualne sposobnosti, adaptivno ponašanje, zdravlje, sudjelovanje i kontekst), a drugu prikaz uloge koju podrška ima u ljudskom funkcioniranju. Kako bi osoba s intelektualnim teškoćama uspješno funkcionirala u svojoj sredini potrebno je prema njenim individualnim karakteristikama odrediti model i intenzitet podrške (Sekušak-Galešev, 2010). Suvremeni modeli podrške za osobe s intelektualnim teškoćama temelje se na konceptu kvalitete življenja (Rozman, 2013).

1.2. Koncept kvalitete življenja

Koncept kvalitete življenja počinje se široko koristiti u međunarodnim krugovima tijekom 1960-tih i 1970-tih, a njegov utjecaj na područje osoba s intelektualnih teškoća počinje 1980-tih (Schalock i sur., 2010). Mnogi autori daju različite interpretacije, određenja i opise koncepta kvalitete življenja. Teško je odrediti jedinstvenu definiciju kojom bi se opisao pojam kvalitete življenja zbog brojnih i složenih komponenata koje uključuje. Svjetska zdravstvena organizacija 1993. definirala je kvalitetu življenja kao individualnu percepciju vlastite pozicije u životu, u kontekstu kulturalnih i vrijednosnih sustava u kojima se živi i u odnosu na vlastite ciljeve, očekivanja, standarde i preokupacije (Hughes i sur., 1995 prema Bratković i Rozman, 2006).

Renwick i sur. (2000 prema Bratković i Rozman 2006, Bratković i Pintarić-Mlinar, 2011) opisuju kompleksan međuodnos različitih čimbenika kvalitete življenja, polazeći od pretpostavke da svaka osoba živi u sklopu svoje okoline te da u tom kontekstu treba promatrati kvalitetu življenja. Unutar ovog pristupa autori Renwick i sur. (1994 prema Renwick i sur., 2000, prema Bratković i Rozman 2006) definiraju kvalitetu življenja kao mjeru u kojoj osoba ima utjecaj na važne izbore u svom životu, a obuhvaća tri glavna područja: bivstvo, pripadnost

i ostvarenje, koja obuhvaćaju devet podpodručja kvalitete življenja: fizičko bivstvo, psihološko bivstvo, duhovno bivstvo, fizičku pripadnost, socijalnu pripadnost, pripadnost zajednici, praktično ostvarenje, ostvarenje kroz slobodno vrijeme i razvojno ostvarenje. Stupanj „kvalitete“ koju osoba doživljava u svakom od ovih podpodručja određen je time koliko značaja osoba pridaje pojedinom od tih, što znači da glavni utjecaj na osjećaj životne dobrobiti imaju vršenje izbora i donošenje odluka, odnosno opseg dostupnih mogućnosti za vršenje izbora i donošenje odluka (Renwick i Brown, 1996, Renwick i sur, 2000 prema Bratković i Rozman, 2006).

Ostvarivanje mogućnosti za vršenjem izbora i donošenjem odluka kod osoba s intelektualnim teškoćama u velikoj mjeri ovisi o pruženim poticajima i potpori od strane okoline (Bratković i sur., 2003). Stoga je u okviru edukacijsko-rehabilitacijske prakse nužno posvetiti pozornost razvoju praktičnih strategija i programa poticanja vršenja izbora u svakodnevnom životu ovih osoba što podrazumijeva razvoj u zajednici utemeljene rehabilitacije i primjenu osobno usmjerenog pristupa u planiranju i pružanju podrške osobama s intelektualnim teškoćama (Bratković i sur., 2003).

1.3. Osobno usmjereno planiranje podrške

Osobno usmjeren pristup, *engl. Person-Centred Approach* podrazumijeva upotrebu osobno usmjerenih alata, tehnika i strategija u planiranju i pružanju podrške osobama s invaliditetom kako bi se postiglo njihovo što kvalitetnije uključivanje u zajednicu (Corrigan, 2014). Ideološke osnove ovog pristupa temelje se na principu normalizacije i socijalnom modelu invaliditeta (Wolfensberger, 1997 prema Rozman, 2013). Djeluje na pretpostavci da sve osobe s invaliditetom pripadaju zajednici te da se zajednica temelji na zajedničkim odnosima. Odnosi služe kao funkcionalni i podržavajući resursi za dobrobit osoba s invaliditetom (Krampač-Grljušić, 2015). To je holistički pristup u kojem je osoba s invaliditetom aktivni sudionik, a podrška se prilagođava u skladu s potrebama i željama osobe. Polazi od razumijevanja životne priče osobe i integriranja različitih perspektiva u smislenu viziju budućnosti te akcije kako bi se postigli ishodi koje osoba želi i na taj način ostvarila željena kvaliteta življenja osobe (Rozman, 2013).

Osobno usmjereno planiranje podrške, *engl. Person-Centred Planning (PCP)* promatra se kao najnoviji pristup usmjeren na postizanje individualizirane podrške za osobe s invaliditetom i poboljšanje njihove kvalitete življenja, (Bollard, 2009 prema Ratti i sur., 2016). Autorice Krampač-Grljušić i Mihanović (2010) osobno usmjereno planiranje definiraju kao proces

planiranja života za osobe s invaliditetom, ali i drugih koji su u sustavu obrazovanja, socijalne skrbi te u drugim sustavima, koji se temelji na načelu uključenosti i socijalnom modelu invaliditeta. U osobno usmjerenom planiranju, osoba s invaliditetom izravno je uključena u planiranje svoje budućnosti kao aktivni sudionik, čime se nastoji povećati samoodređenje i neovisnost te osobe (O'Brien i O'Brien, 2002 prema Rozman, 2013). Samoodređenje se odnosi na zauzimanje za vlastita prava i odgovornosti te osnaživanje u branjenju vlastitih uvjerenja. Biti samoodređen znači biti sposoban izabrati što raditi, kako živjeti, učiti, razvijati vještine koje pomažu u borbi za zastupanje potreba te postizanje neovisnosti (Self-Advocate Becoming Empowerment, 1996, Browder i sur., 2001 prema Alfiev 2007). Samoodređena osoba zna izvršiti odabir, zna što želi i kako to može postići (Wehmeyer i sur., 1998 prema Alfiev, 2007). Samoodređenje je konstrukt koji podrazumijeva više elemenata koji su u suodnosu: provođenje izbora, donošenje odluka, rješavanje problema, samopoimanje, samorazumijevanje, neovisnost i samozastupanje. Razvijanjem vještina samoodređenja povećava se razina samopoštovanja (Alfiev, 2007). Kako osoba dobiva priliku sudjelovati u donošenju odluka, direktno se poboljšavaju socijalni odnosi, jačaju se osobne kompetencije te se povećava mogućnost ostvarivanja osobnih životnih ciljeva što se pozitivno odražava na njenu ukupnu kvalitetu življenja (Bratković i Rozman, 2006 prema Skoko, 2019).

Na razvoj osobno usmjerenog planiranja utjecalo je mnogo čimbenika od kojih su ključni: nezadovoljstvo tradicionalnim metodama planiranja, ideološki razvoj koji se ogleda u teoriji normalizacije te pokreti za inkluziju (Schalock i sur, 2010). Osobno usmjereni pristup javlja se krajem 80-tih godina u Sjevernoj Americi, nakon čega je pokazavši se kao dobra praksa prihvaćeno u mnogim državama (Krampač Grljušić i Mihanović, 2010). Štoviše, principi osobno usmjerenog planiranja zagovaraju se i ugrađeni su u vladine propise u državama poput Velike Britanije (DOH, 2009 prema Ratti i sur., 2016), SAD-a i Australije (Holburn i sur., 2004 prema Ratti i sur., 2016) te su zakonski službe u ovim državama dužne uvesti osobno usmjereni pristup kao model podrške prilagođene potrebama osobama s invaliditetom.

Međutim, osobno usmjereni pristup predstavlja izazov postojećim sustavima (odgojno-obrazovnim, zdravstvenom) jer se značajno razlikuje od individualnog planiranja koje se provodi u sklopu tradicionalnog edukacijsko-rehabilitacijskog rada (Carr. 1992-1993, Doose 2004 prema Krampač-Grljušić i Mihanović, 2010, Krampač-Grljušić, 2019).

U tradicionalnom institucionalnom načinu planiranja naglasak je na postojanju teškoće te utvrđivanju vrste i stupnja „oštećenja” s ciljem određivanja primjerenih programa podrške. S druge strane, u osobno usmjerenom planiranju važna je osoba sa svim njenim sposobnostima,

snagama, manama, interesima i snovima te je naglasak na istraživanju mogućnosti koje se nude u okruženju osobe kako bi se zadovoljile želje i interesi te razvile sposobnosti osobe (Alfirev i Grbac Plavčić, 2010). Razlike između institucionalnog i osobno usmjerenog planiranja prikazane su u Tablici 1.

Tablica 1. Institucionalno i osobno usmjerenno planiranje (Carr, 1002-1993, Doose, 2004, Alfirev 2007, prema Alfirev i Grbac Plavčić, 2010, Krampač-Grljušić, 2019)

Institucionalno planiranje	Osobno usmjerenno planiranje
<ul style="list-style-type: none"> • Orijentacija na teškoću • Isticanje nedostataka i potreba • Cilj: reduciranje negativnog adaptivnog ponašanja • Planiranje je ovisno o profesionalnom mišljenju, standardiziranim testovima i procjenama • Koriste se pisani dokumenti • Osoba se gleda u kontekstu raspoloživih resursa i postojećih kapaciteta za osobe s invaliditetom • Distanciranje od stručnjaka isticanjem razlika • Zakonski uređeni postupci, prvenstveno usmjereni prema financijskim nositeljima • Osoba je djelomično sudionik planiranja 	<ul style="list-style-type: none"> • Orijentacija na osobu • Isticanje sposobnosti i snaga • Cilj: poboljšanje kvalitete života • Planiranje ovisi o osobi, obitelji, prijateljima, stručnjacima; pruža dovoljno vremena za upoznavanje osobe i zajedničkog donošenja dobrog plana • Koriste se priče iz života od strane onih koji osobu dobro poznaju • Osoba se gleda u kontekstu svog okruženja • Postoji povezanost između osobe i stručnjaka • Postupci nisu propisani, usmjereni su prema osobi • Osoba upravlja planom i aktivnostima

Osobno usmjerenno planiranje predstavlja zaokret u procesu planiranja stoga ga autori Holburn i sur. (2000 prema Krampač-Grljušić, 2019) nazivaju „antitezom“ tradicionalnih metoda planiranja. Bitno je razlikovati da se osobno usmjerenno planiranje ne smatra niti rehabilitacijskim sredstvom niti pedagoškim programom, već isključivo suvremenim modelom podrške i usluga za osobe s invaliditetom unutar zajednice u kojoj žive (Emrich, 2004 prema Krampač Grljušić i Mihanović, 2010).

Autorica Sanderson (2000) izdvaja pet ključnih karakteristika osobno usmjerenog planiranja:

(1) Osoba je u središtu. Osobno usmjerenog planiranje temelji se na načelima podjele moći samoodređenju. Što znači da se osobi osigurava mogućnost izbora i donošenja odluka, ali se i zahtjeva od osobe da prihvati odgovornost za odluke koje donosi. Posebno je važno dobro pripremiti osobu za planiranje i objasniti joj svrhu planiranja, osobito ako se radi o prvom planiranju za osobu. S osobom je potrebno dogovoriti kako će izgledati proces planiranja, koga će sve pozvati da sudjeluje, kada i gdje će se odvijati planiranje.

(2) Članovi obitelji i prijatelji partneri su u planiranju. Procesom osobno usmjerenog planiranja osoba se stavlja u kontekst svoje obitelji i lokalne zajednice pa tako obitelj i prijatelji s osobom dijele moć donošenja odluka. Od njih se ne traži samo sudjelovanje u odlučivanju, nego i spremnost na sudjelovanje u pružanju podrške osobi u svakodnevnom životu.

(3) Plan odražava ono što je važno za osobu, njezine sposobnosti i podršku koja joj je potrebna. Procesom osobno usmjerenog planiranja pokušava se postići ravnoteža između onog što je osobi važno i potrebe za podrškom. Jedna od pretpostavki osobno usmjerenog planiranja podrške je da osoba može postići sve što želi ako joj je pružena primjerenjena podrška, stoga plan jasno definira kakva podrška je osobi potrebna i tko će joj je, kada i na koji način pružati.

(4) Plan rezultira akcijama koje su životne, a ne samo usmjerene na usluge, te odražavaju ono što je moguće, a ne samo ono što je dostupno. Osobno usmjerenog planiranje zahtjeva identifikaciju mogućnosti koje zajednica nudi kako bi osoba bila u boljoj poziciji odrediti smjer svog života. Plan rezultira koracima kojima će osoba postići željenu promjenu u svom životu.

(5) Plan rezultira kontinuiranim slušanjem, učenjem i daljnjim djelovanjem. Plan se redovito pregledava, nadopunjuje ili mijenja uz ponovno sudjelovanje skupine podrške te se planira daljnja akcija.

1.4. Sudionici planiranja

Osobno usmjereno planiranje ističe važnost međuovisnosti i voljnosti sudionika da se obvežu na određene korake. Budući da osobu često najbolje poznaju te su važan dio života osobe, članovi obitelji od velikog su značaja za doprinos u osobno usmjerenom planiranju. Osoba na planiranje poziva ljude koje su joj važni u životu i ljude u koje ima povjerenja. Može pozvati i osoblje koje joj je važno. Nije nužno da osoba poznaje sve ljude koje je pozvala na svoje planiranje jer je dobro pozvati ljude u kojima prepoznajemo resurse koji su osobi potrebni. Osobe koje ne poznaju osobu korisne su jer nemaju predrasude ili očekivanja prema osobi te na taj način mogu dati svoj kreativni doprinos (Rozman, 2013).

O'Brian (1991, O'Brian, 2009 prema Rozman 2013) navodi pet skupina odnosa važnih za uspjeh osobe u ostvarenju svojih ciljeva:

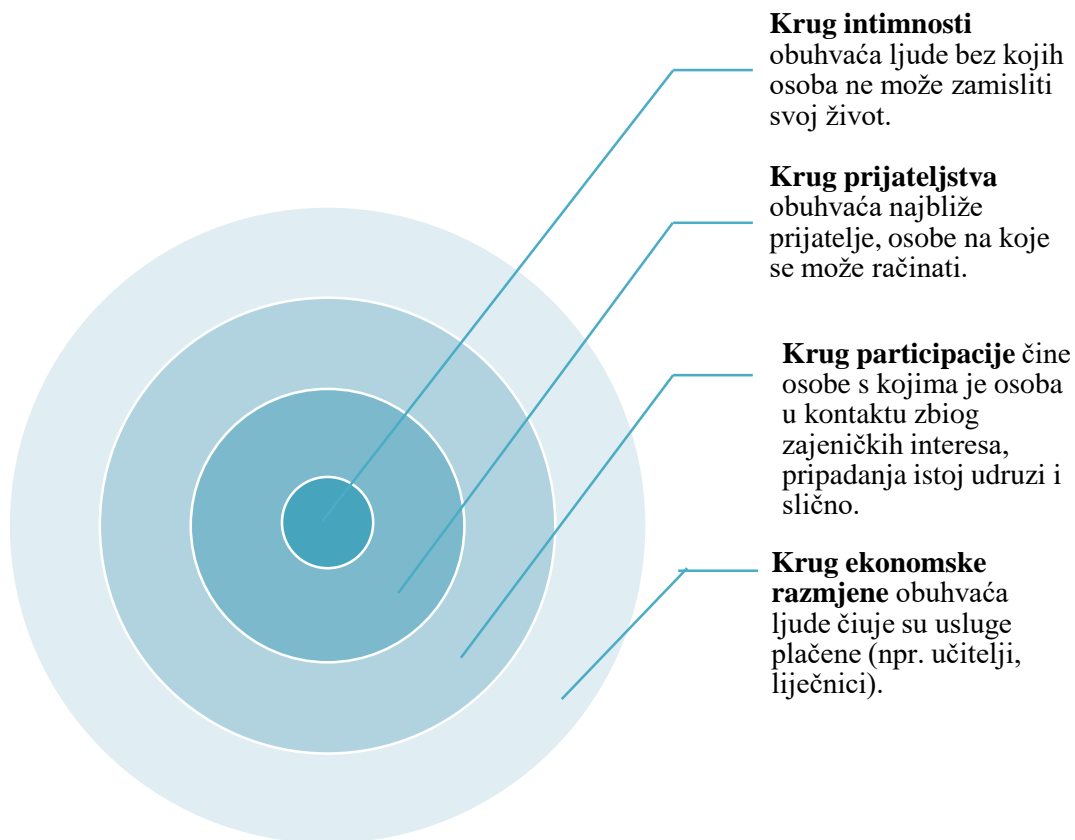
- Ljudi koji su predani osobi jer je vole. Oni su izvor kontinuiteta za osobu.
- Ljudi koji posvećuju svoje vrijeme i resurse kako bi zajedno s osobom postigli promjenu (saveznici). Oni nude praktičnu pomoć, pomažu u rješavanju problema, nude svoje iskustvo, vještine i praktične informacije te osiguravaju kontakte s drugim ljudima.
- Ljudi koji osobi pružaju pomoć i podršku kako bi se prevladale prepreke uzrokovane invaliditetom i kako bi osoba mogla pridonijeti zajednici (asistenti).
- Ljude povezane zajedničkim interesima (udruge, udruženja).

1.4.1. Krugovi podrške

Prema Rozman (2013) krug podrške čine članovi obitelji, prijatelji ili poznanici koji su odigrali značajnu ulogu u životu osobe u nekom trenutku, ljudi koji su plaćeni kako bi osobi pružili određene usluge (npr. učitelji, liječnici). Krug podrške se mijenja ovisno o razdoblju života osobe, ali i sama osoba može utjecati na promjene u odnosima i vezama koje ima s drugim ljudima. Tehnika krugova podrške može se koristiti kao alat s ciljem kako bi se osobi pružila podrška u razvijanju i održavanju veza (Rozman, 2013).

U *Grafičkom prikazu 1* prikazana je struktura krugova podrške.

Grafički prikaz 1. Struktura krugova podrške (Rozman, 2013)

Kao što je autorica Sandreson (2000) navela, osoba za koju se radi planiranje je u fokusu procesa planiranja, stoga Rozman (2013) tu osobu naziva *fokus osobom*. Fokus osoba najvažniji je sudionik u procesu planiranja te je uključena u najvećoj mogućoj mjeri u razvoj, provedbu i evaluaciju uspješnosti svog plana. Od velike je važnosti sudjelovanje članova kruga podrške osobe kojeg sačinjavaju svi ljudi kojima je do osobe stalo i koji su voljni osobi pružati podršku tijekom procesa (Rozman, 2013). Osoba odabire koje ljude želi uključiti u proces svog planiranja. Ako osoba ne može sama donijeti odluku koga želi uključiti, tada je bitno da joj se pruži podrška kako bi osvijestila koji su joj ljudi bitni i koji joj pružaju podršku, a pri tom se može koristiti ova tehnika krugova podrške (Sanderson, 2000).

Uz fokus osobu i članove kruga podrške, važnu ulogu u procesu planiranja ima i facilitator, odnosno voditelj (Alfirev i Grbac Plavčić, 2010) ili moderator (Opačak, Krampač-Grljušić i Lončarić, 2011) koji vodi sve sudionike procesom planiranja. Često u procesu vođenja sudjeluje i grafički facilitatori ili suvoditelj (Alfirev i Grbac Plavčić, 2010), odnosno zapisničar (Krampač-Grljušić i Mihanović, 2010) čiji je zadatak grafičko prikazivanje izrečenog, što olakšava razumijevanje osobama te im služi kao podsjetnik za razgovor. Grafičko prikazivanje

posebno je značajno za fokus osobu koja na taj način dobiva vizualni prikaz plana za svoju budućnost (Rozman, 2013).

1.4.2. Uloga facilitatora

Autorice Alfired i Grbac Plavčić (2010) na temelju svog stručnog iskustva u svom su se radu orijentirale na opisivanje uloge voditelja i suvoditelja u procesu osobno usmjerenog planiranja. Ističu kako su voditelj i suvoditelj nositelji odgovornosti za uspješnost i provedbu procesa planiranja. Oni su vlasnici znanja o svrsi, ciljevima i potrebnim koracima u provedbi procesa. U svakoj fazi rada dijelove tog znanja prenose sudionicima planiranja kako bi ih motivirali i usmjeravali u radu. Osobni iskazi sudionika neminovno u grupu donose njihova različita traumatska iskustva, njihove emocije, čak i različita sukobljavanja, stoga su voditelji odgovorni znati primiti teške osjećaje sudionika i s njima empatizirati te konstruktivno rješavati konflikte koji nastaju među sudionicima. Nadalje, ističu kako je velika odgovornost voditelja da omogući svakom sudioniku, i onom najslabijem, slobodno izražavanje te razgovor usmjeri na problem, a ne na osobe i na taj način postigne usuglašavanje potrebno za provedbu procesa. Od potrebnih vještina koje treba posjedovati dobar voditelj procesa osobno usmjerenog planiranja ističu dobre komunikacijske vještine, znanja o grupnim procesima i iskustva u vođenju grupa. Osim navedenih vještina, navode još i vještinu slušanja, posebno slušanja fokus osobe.

Rozman (2013) navodi kako dobar facilitator vodi proces bez dominiranja, vraća ljude na temu razgovora, osigurava da sve ideje i mišljenja budu jednako cijenjena, prepoznaje da svatko ima priliku sudjelovati, vodi računa o vremenu te traži pozitivna i praktična rješenja.

Zeretsky (2011 prema Skoko 2019) definira trinaest koraka koje facilitator prolazi tijekom osobno usmjerenog planiranja:

- 1) Priprema za proces koja mu omogućava opuštenost u interakcijama
- 2) Upoznavanje osobe
- 3) Uočavanje i uvažavanje onoga što je osobi važno
- 4) Posredovanje prilikom razlika između mišljenja između fokus osobe i drugih sudionika prilikom postavljanja određenih ciljeva
- 5) Istraživanje kulturološkog identiteta je bitno za prepoznavanje i inkorporiranje različitosti za formiranje i planiranje samog procesa
- 6) Građenje odnosa koje se odnosi na pružanje podrške fokus osobi u osnaživanju i proširivanju njezine mreže podrške

- 7) Istraživanje prirodne podrške zajednice kako bi se pružila podrška fokus osobi u povezivanju sa zajednicom
- 8) Pristup sustavima potpore i korištenju usluga, tj. upoznavanje osobe s njezinim pravima na korištenje različitih usluga putem različitih sustava
- 9) Planiranje vremena i mjesta sastanka, izlazeći u susret svim sudionicima
- 10) Postavljanje SMART ciljeva, odnosno pružanje podrške u postavljanju razumnih, mjerljivih, dugoročnih i kratkoročnih ciljeva
- 11) Razvijanje strategija koje će pomoći osobi da postigne postavljene ciljeve
- 12) Usklađivanje resursa s prioritetima
- 13) Određivanje ciljeva te praćenje i prilagođavanje planova koji vode ka ostvarenju tih ciljeva.

Lesički (2011) pak naglašava važnost profesionalne etičnosti facilitatora osobno usmjerenog planiranja koja se mora temeljiti na uvažavanju i poštovanju želja osobe, pravu osobe na dobru informiranost, pravu osobe na slobodu izbora, respektiranju svih sudionika procesa planiranja i poštovanju tajnosti i povjerljivosti dobivenih podataka.

1.5. Prikaz modela i alata osobno usmjerenog planiranja podrške

Osobno usmjereni planiranje zapravo je krovni pojam koji se koristi za opisivanje pristupa i tehnika koje se razlikuju s obzirom na njihovu praktičnu primjenu, no imaju istu svrhu, a to je pružanje podrške osobama u izgradnji načina života temeljenog na izboru, preferencijama, podijeli moći, pravima i uključivanju (Ratti i sur., 2016). O'Brien (2009, prema Skoko, 2019) kao najčešće korištene modele ili alate osobno usmjerenog planiranja navodi:

- Izrada akcijskih planova (MAPA), *engl. Making Action Plans (MAPS) and Circles of Support*; Forest, M. i Pearpoint J. (1989)
- Put ka željenoj budućnosti (PUT), *engl. Planning Alternative Tomorrows with Hope (PATH)*; Pearpoint, J., O'Brien, J., i Forest, M. (1995)
- Planiranje osnovnog životnog stila, *engl. Essential Lifestyle Planning*; Smull, M., i Burke i Harrison, S. (1992)
- Osobno planiranje budućnosti, *engl. Personal Futures Planning (PFP)*; Mount, B. (1987)
- Individualno kreiranje podrške, *engl. Individual Service Design*; Yates, J. (1980)
- Tvoja osobna putovnica, *engl. Your Personal Passport*; Allen, Shea i sur. (1996).

U ovom diplomskom radu korištena je tehnika MAPA koja će biti detaljnije opisana u daljnjem tekstu.

1.6. Tehnika MAPA

1.6.1. Mogućnosti primjene tehnike MAPA

Tehniku MAPA, *engl. MAPS (McGill Action Planning System ili Making Action Plans)* razvili su Marsh Forest, Jack Pearpoint, Judith Snow i Evelyn Lusthaus iz Centra za integrirano obrazovanje u Kanadi (*Center for Integrated Education, Canada*) u suradnji s Johnom O'Brien i drugima (Rozman, 2013, Stančić i Krampač-Grljušić, 2016). Prvenstveno je osmišljena kao alat za pomoć djeci s teškoćama s ciljem njihove socijalne inkluzije u redovne škole, ali se u današnjem razdoblju sve više koristi i kao alat za osobno usmjereno planiranje djece i odraslih (Krampač-Grljušić i Mihanović, 2010, Rozman, 2013). Naziv MAPA potječe od tako zvane mape koja nastaje kao rezultat bilježenja grafičkog facilitatora tijekom procesa, a predstavlja mapu ili zemljovid bolje budućnosti osobe s čime su se složili i kreatori ove tehnike (Rozman, 2013).

Pri kreiranju tehnike MAPA autori Forest i Pearpoint vodili su se uvjerenjima da svi učenici imaju priliku učiti u redovnim razredima te da učitelji u redovnim razredima mogu i trebaju poučavati sve učenike, da učenicima treba biti osigurana potrebna podrška, da je inkluzivno obrazovanje pravo učenika, da svi učenici mogu završiti školu te da alternativni načini poučavanja trebaju biti osigurani za one koji ne uče na tradicionalan način (Elder i sur., 2018).

Ova tehnika od koristi je i za pružanje podrške osobi u uspostavljanju i razvoju veza i odnosa s drugim ljudima (Rozman, 2013). Sanderson (2000) navodi kako je tehnika MAPA pogodna za korištenje onda kada se osoba osjeća ugodno dijeleći svoju povijest i sanjati o budućnosti, te kada uz sebe ima nekolicinu ljudi koji će joj pomoći da se približi svojoj željenoj budućnosti.

Krampač-Grljušić i Mihanović (2010) zaključuju kako je tehnika MAPA fleksibilna i primjenjiva u svim sustavima, ponajprije u odgojno-obrazovnom sustavu te u sustavu socijalne skrbi te kako je primjena ove tehnike značajna za svako dijete s teškoćama, a posebno je od velikog značaja u razdobljima tranzicije (kada dijete kreće u prvi razred, kada dolazi iz druge škole, prelazi iz razredne u predmetnu nastavu i slično) te kod izrade individualiziranog učeničkog plana.

Tehnika MAPA može se provoditi u svim životnim razdobljima i na svim mjestima gdje se nalazi osoba s invaliditetom (Krapač-Grljušić i Mihanović, 2010). Kada se MAPA primjenjuje za osobno usmjereno planiranje odraslih osoba, tada ima svrhu pomoći osobi koja je u fokusu planiranja predočiti svoju željenu budućnost te potom osmisлити male praktične korake koje je nužno napraviti kako bi zamišljenu budućnost počela ostvarivati (Rozman, 2013).

U upotrebi tehnike MAPA za planiranje tranzicije u odraslu dob, bitno je pri razmišljanju o snovima postaviti pitanja poput: „Što bi želio raditi s 21 godinu?“, „S kim bi želio živjeti?“, „Gdje bi želio ići?“ i tome slično. Doprinosi tehnike MAPA u tranzicijskim razdobljima ostvaruju se aktivnostima razvijenim kao dio tranzicijskog plana, a korištenje akcijskog plana garantira da proces planiranja ne završava sjednicom MAPA (Wells i Sheehey, 2012). Roditeljima djece u tranzicijskom razdoblju proces MAPA pruža i informacije o dostupnim uslugama i oblicima podrške što doprinosi boljem pristupu resursima koji postoje u određenom okruženju (Haines i sur., 2017 prema Vidović, 2019).

1.6.2. Opis procesa provedbe osobno usmjerenog planiranja korištenjem tehnike MAPA

Wells i Sheehey (2012) razlikuju tri faze MAPA procesa: pripremu, sastanak i praćenje. U pripremi je važno fokus osobi detaljno objasniti cijeli proces planiranja kako bi ju se potaknulo na aktivno sudjelovanje i davanje vlastitog doprinosa tijekom sastanka (Wells i Sheehey, 2012). Posebno je važno osobi za koju se prvi put provodi osobno usmjereno planiranje objasniti svrhu provođenja tog planiranja (Sanderson, 2000). Također je važno i najbližim ljudima osobe objasniti zašto će se koristiti osobno usmjereno pristup u planiranju podrške i što od ovog procesa mogu očekivati. Po potrebi se osobi pruža podrška u odabiru sudionika planiranja i pozivanja sudionika na sastanak planiranja (Rozman, 2013). Tijekom pripreme osim dogovora o sudionicima planiranja, dogovara se i vrijeme i mjesto sastanka (Wells i Sheehey, 2012).

Važno je da se proces planiranja odvija u prostoru u kojem se osoba osjeća ugodno i u kojem svi sudionici mogu sjediti. Haines i suradnici (2017 prema Vidović, 2019) kao moguća mjesta održavanja sastanka navode prostor u obiteljskoj kući ili stanu koji je dovoljno miran i velik ili neku od prostorija škole. Također ističu važnost stvaranja ugodne i neformalne atmosfere kako bi se sudionici sastanka opustili i oslobodili mogućeg pritiska. Od sredstava potrebno je pripremiti markere u boji i veliki papir (hamer papir ili flip chart) na kojem će grafički facilitator bilježiti informacije sa sastanka (Haines i sur., 2017 prema Vidović, 2019). Poželjno je da sudionici na sastanku sjede u obliku polukruga kako bi svi bili u mogućnosti vidjeti papir na

kojem bilježi grafički facilitator te tako oblikuje mapu osobe u fokusu. Oblik polukruga je značajan i kako bi se svim sudionicima dalo na važnosti i na taj način ih se potaklo na njihov aktivni doprinos te spriječilo da sudionici u pozadini zauzmu ulogu pasivnih promatrača (Rozman, 2013). Ako se sudionici na poznaju, potrebno je da se na neki način predstave jedni drugima (Haines i sur., 2017 prema Vidović, 2019).

Proces planiranja korištenjem tehnike MAPA održava se na sastanku koji traje približno 2 do 3 sata (Vandercook, York i Forest, 1989). Proces se može odviti tijekom jednog sastanka, a pojedini dijelovi mogu se provesti i odvojeno (Rozman, 2013). Ako na sastanku sudjeluju djeca ili osobe kojima je trajanje predugo, mogu se omogućiti pauze tijekom sastanka ili sastanak podijeliti na dva ili tri dijela (Forest i Pearpoint, 1992 prema Vidović, 2019). Rozman (2013) ističe kako planiranje nije samo sebi svrha te kako je potrebno uložiti napore da bi se dobio uvid u život osobe i što je potrebno kako bi ga se učinilo još boljim.

1.6.3. Koraci MAPA procesa

Proces planiranja MAPA sastoji se od sedam ključnih koraka, točnije sedam pitanja koja daju uvid u to tko je osoba, koji su njeni talenti, vizija budućnosti i noćne more (Vandercook, York i Forest, 1989). Neki autori (Vandercook i sur., 1989, Krampač-Graljušić i Mihanović, 2010) navode i dodatan osmi korak koji predstavlja svojevrsno zagrijavanje za grupu. Sudionici u tom koraku odgovaraju na pitanje „Što je MAPA?“, a facilitator ih navodi na razmišljanje o tome gdje su sada i kojim putem trebaju ići.

Prema Vandercooku i suradnicima (1989) te Rozman (2013) sedam ključnih pitanja/ koraka MAPA procesa su:

1. Koja je životna priča/ povijest osobe?

Cilj ovog koraka je saznati nešto o osobi od same osobe i njezine priče, ali i doprinosom ostalih sudionika u opisu osobe i njezinih životnih iskustava. Sudionici dijele svoja pozitivna iskustva s osobom te na taj način zajedno kreiraju sliku povijesti osobe. Slušanjem odgovora sudionici sagledavaju povijest osobe, tj. njezinu životnu priču iz više raznih perspektiva i na taj način dobivaju jasniju sliku o tome što je sve osoba u životu doživjela i što je sve uspjela postići (Rozman, 2013).

2. Koje su nade i snovi osobe?

Cilj ovog koraka je saznati što se trenutno događa u životu osobe te što bi osoba željela promijeniti u svom životu (Rozman, 2013). Sudionike se potiče na razmišljanje o njihovoj viziji za budućnost osobe, o tome što žele za budućnost osobe (Vandercook i sur., 1989). Najprije osoba iznosi svoje nade i snove za budućnost, a zatim facilitator postavlja potpitanja kojima osobu i sudionike potiče da daju što detaljniji prikaz željene budućnosti, npr. „Gdje će se nalaziti kuća/stan u kojem želiš živjeti“, „Tko će živjeti s tobom?“ i slično (Rozman, 2013).

3. Koja je noćna mora osobe?

Noćna mora se odnosi na situacije koje ne bi željeli da se dogode osobi (Vandercook i sur., 1989). Cilj je identificirati te situacije kako bi se moglo imati na umu da život osobe ne smije krenuti u tom smjeru. Na ovom dijelu se facilitator zadržava vrlo kratko (Rozman, 2013).

4. Tko je osoba?

Ovo pitanje facilitator postavlja sudionicima te od njih traži da opišu osobu tako da kažu ono što im prvo padne na pamet kad pomisle na tu osobu (Vandercook i sur., 1989). Važno je da opisi osobe budu uvijek pozitivno usmjereni kako bi se istakle jake strane osobe. Kako sudionici u krug iskazuju opise osobe, tako grafički facilitator bilježi te opise na papir. Svrha ovog koraka je sudionicima osvijestiti kako je osoba prihvaćena u puno širem smislu od onoga koji se odnosi samo na njenu teškoću (Rozman, 2013).

5. Koje su snage, talenti i doprinosi osobe?

U ovom koraku voditelj traži od sudionika da pregledaju prethodno napravljen opis osobina koje opisuju pojedinca te da na tom popisu prepoznaju snage i jedinstvene talente te osobe. Uz to, sudionici su upućeni i razmišljati o tome što osoba može, u čemu je dobra i što voli raditi. Ovaj korak predstavlja zaokret u procesu planiranja koji je tradicionalno bio usmjeren na teškoće osobe (Vandercook i sur., 1989).

6. Što je osobi potrebno?

Ovo pitanje pruža priliku svim članovima kruga podrške da identificiraju potrebe za podrškom osobe, svatko sa svoje jedinstvene perspektive. Nakon što se sastavi popis potreba za podrškom, utvrđuju se prioritetne potrebe (Vandercook i sur., 1989).

7. Koji je plan akcije?

U ovom koraku detaljno se definiraju se ciljevi koji će osobi omogućiti željeno poboljšanje u životu, zatim se definiraju potrebni koraci, vremenski okviri i određuje se podjela odgovornosti svim sudionicima kako bi se realizirali postavljeni ciljevi. Točnije, izrađuje se plan akcije na temelju prikupljenih odgovora na prethodna pitanja (Rozman, 2013).

Kada se radi planiranje s ciljem socijalne inkluzije djeteta s teškoćama u razred, tada se postavlja pitanje „Kako bi izgledao idealan dan učenika u školi i što se treba napraviti kako bi se to omogućilo?“ (Vandercook i sur., 1989).

Vandercook i suradnici (1989) još navode i mogućnost refleksije na provedeno planiranje, na način da facilitator zatraži od sudionika da u jednoj riječi opišu MAPA planiranje. Riječi kojima sudionici opisuju planiranje uglavnom su vrlo pozitivne (Vandercook i sur., 1989).

1.7. Pregled rezultata nekih istraživanja vezanih uz primjenu procesa osobno usmjerenog planiranja

Najviše istraživanja provedeno na temu osobno usmjerenog planiranja je u SAD-u te Velikoj Britaniji (Ratti i sur., 2016).

U Velikoj Britaniji, Robertson i suradnici (2007) prvi su u svom longitudinalnom istraživanju razmatrali čimbenike povezane s mogućnošću pristupa i uspjehom primjene osobno usmjerenog planiranja. U istraživanju su sudjelovale 93 odrasle osobe s intelektualnim teškoćama, a podatke su prikupljali upitnicima svaka tri mjeseca u razdoblju od dvije godine. Rezultati su pokazali značajne nejednakosti u mogućnosti pristupa osobno usmjerenom planiranju te efikasnosti primjene osobno usmjerenog planiranja s obzirom na karakteristike sudionika, kontekstualne čimbenike i elemente procesa osobno usmjerenog planiranja. S obzirom na karakteristike sudionika, pokazalo se kako osobe s pridruženim problemima u ponašanju, emocionalnim ili problemima u ponašanju, zdravstvenim teškoćama te smanjenom mobilnosti imaju manju vjerojatnost pristupa izradi osobno usmjerenog plana. S obzirom na

kontekstualne čimbenike pokazalo se da su postojanje nekog oblika osobno usmjerenog rada (npr. postojanje individualnog plana) i život osobe bliže obitelji povezani s većom vjerojatnošću dobivanja osobno usmjerenog plana, a kako su postojanje *care managera* i život u manje imućnoj okolini povezani s većim uspjehom primjene osobno usmjerenog planiranja. Najznačajniji čimbenik vezan uz elemente osobno usmjerenog planiranja koji doprinosi pristupu i učinkovitosti planiranja je predanost facilitatora. Uloga facilitatora, kao i osobna uključenost fokus osobe značajno su povezane s učinkovitošću primjene osobno usmjerenog plana podrške.

Slično longitudinalno istraživanje u Velikoj Britaniji proveli su Wigham i suradnici 2008. koji su ispitivali učinke osobno usmjerenog planiranja na uzorku od 65 odraslih osoba s intelektualnim teškoćama. Svaka tri mjeseca prikupljali su podatke koristeći se tehnikom intervjua. Analizom odgovora sudionika na pitanje „Što mislite koje su dobrobiti osobno usmjerenog planiranja“ prepoznali su slijedećih 20 tema: (1) osnaživanje i kontrola – osoba dobiva mogućnost izražavanja, osobu se sluša, (2) mogućnost izbora, (3) novi pogled na osobu i na njen život, npr. povećano znanje i razumijevanje osobe, (4) povećan broj socijalnih kontakata, npr. novi prijatelji, više kontakata s prijateljima, (5) povećano sudjelovanje i aktivnostima, npr. sudjelovanje u novim aktivnostima, veći broj izlazaka, (6) fokus osoba se osjeća bolje, npr. povećanje samopouzdanja, povećanje asertivnosti, sretnija, (7) olakšava komunikaciju sudionicima, npr. omogućuje sudionicima komunikaciju putem slika, (8) izmijenjena percepcija sudionika, npr. pozitivnije gledište na fokus osobu, (9) više ljudi uključenih u život ili planiranje osobe, npr. širenje kruga podrške; doprinos drugih, povećana uključenost stručnjaka, (10) poboljšana kvaliteta življenja, (11) poboljšane vještine: vještine komunikacije, vještine mobilnosti, (12) strukturirani i dosljedni pristup: doprinosi poboljšanju rutine, dosljedan pristup, komunikacija između usluga, (13) povećanje neovisnosti, (14) povećanje ili poboljšanje usluga podrške: više individualizirana podrška, (15) povećano sudjelovanje u zajednici, (16) usmjeravanje fokus osobe: usmjerava ili motivira osobu na snove i ambicije, osoba zna što treba učiniti kako bi to postigla, (17) promjena stavova, motivacije i predanosti osoblja: poboljšanje timske predanosti, motivirano osoblje, više su usmjereni na osobu, (18) rješavanje zdravstvenih problema: postojanje zdravstvenog akcijskog plana, poboljšalo se zdravlje, (19) pomaže obitelji: roditelji su naučili o pravima, obitelj pozitivnije gleda na situaciju, (20) poboljšano ponašanje. Od navedenih tema, sudionici su najčešće izvještavali o novom pogledu na fokus osobu i njen život, o povećanju samopouzdanja i osjećaja sreće te o osnaživanju i mogućnosti izbora i donošenja odluka.

Također u Velikoj Britaniji, Kaehne i Beyer (2014) istraživali su primjenu osobno usmjerenog planiranja za mlade osobe s intelektualnim teškoćama tijekom perioda tranzicije u odraslu dob. Zaključili su kako primjena osobno usmjerenog planiranja ima pozitivne učinke na tranzicijsko planiranje te da su se mladi s intelektualnim teškoćama i njihove obitelji više uključivali u sudjelovanje u osobno usmjereno planiranje, nego u druge oblike planiranja. Međutim, provođenje osobno usmjerenog planiranja nije rezultiralo poboljšanjem mogućnosti nakon školovanja te boljim pristupom uslugama, stoga autori preporučuju kako je za poboljšanje uspjeha osobno usmjerenog planiranja potrebno uključivanje svih relevantnih sudionika te upotpunjavanje plana.

Ratti i suradnici (2016) obavili su pregled istraživanja objavljenih između 1990. i 2014. koja procjenjuju učinkovitost primjene osobno usmjerenog planiranja za osobe s intelektualnim teškoćama. Uključeno je bilo sedam kvantitativnih, pet kvalitativnih te četiri istraživanja koja su koristila i kvalitativne i kvantitativne metode. Rezultati metaanalize pokazali su kako je istraživanjima dokazan značajno pozitivan utjecaj osobno usmjerenog planiranja na neka područja življenja osoba s intelektualnim teškoćama, posebice: sudjelovanje u zajednici, sudjelovanje u aktivnostima svakodnevnog života te donošenje izbora. Međutim, autori su zaključili kako empirijska potvrđenost učinkovitosti osobno usmjerenog planiranja još uvijek nije dostatna te ističu potrebu za rigoroznijom procjenom velikih razmjera kako bi se potvrdila klinička i troškovna učinkovitost te osvijestila mogućnost primjene u raznim sustavima, odnosno kako bi osobno usmjereni pristup postao *evidence based* praksa (Ratti i sur., 2016).

Na nacionalnoj razini vrlo je malo objavljenih istraživanja o primjeni i uspješnosti primjene osobno usmjerenog planiranja u radu s učenicima s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom.

Opačak i sur. (2019) u svojoj kvalitativnoj studiji slučaja daju detaljan uvid u pozitivne učinke primjene tehnike MAPA te naglašavaju važnost participacije učenika s teškoćama, njegovih vršnjaka te svih važnih osoba u planiranju individualizirane podrške. Zaključuju kako primjena tehnike MAPA ima pozitivan učinak u odnosu na dobrobit i kvalitetu življenja učenika s teškoćama u razvoju, što su uočili kroz veću prihvaćenost učenika u razrednom okruženju, razvoj učenikovih socijalnih i komunikacijskih vještina, učvršćivanje prijateljstava i učestalije druženje u slobodno vrijeme. Također zaključuju kako osobno usmjereno planiranje ima pozitivan utjecaj i na vršnjake tipičnog razvoja s obzirom da su uočili povećanu empatiju za učenika s teškoćama u razvoju te povećanje samoinicijative za uključivanje učenika s

teškoćama u zajedničke aktivnosti. Sami učenici iskazali su zadovoljstvo mogućnošću sudjelovanja, dodijeljenim ulogama i provedenim planom (Opačak i sur., 2019).

Krampač-Grljušić i Mihanović (2010) u svom istraživanju opisuju primjenu osobno usmjerenog planiranja u redovnom školskom sustavu. Zaključuju kako je proces MAPA dao vrlo pozitivne rezultate u postupku planiranja, provedbe i evaluacije osobno usmjerenog plana te ističu doprinos njegove primjene za učenike s teškoćama u tranzicijskim razdobljima (polasku u prvi razred, prijelazu iz jedne škole u drugu, prijelazu iz predmetne u razrednu nastavu).

Fokus istraživanja na nacionalnoj razini usmjeren je na primjenu osobno usmjerenog planiranja u školskom sustavu, manji broj istraživanja usmjeren je na primjenu osobno usmjerenog planiranja u sustavu socijalne skrbi za odrasle osobe s invaliditetom. Jedno od takvih istraživanja je istraživanje autorice Lesički (2011) koja u svom radu prikazuje primjenu osobno usmjerenog planiranja za odrasle osobe s intelektualnim teškoćama u sustavu socijalne skrbi, koje se pripremaju za proces deinstitutionalizacije i život u zajednici. Tijekom razdoblja provedbe procesa osobno usmjerenog planiranja uočila je kako su osobe s intelektualnim teškoćama rado sudjelovale u izradi plana, razvoj odnosa suradnje i povjerenja između stručnjaka i korisnika (osoba s intelektualnim teškoćama) te veću usmjerenost osoba s intelektualnim teškoćama na život u zajednici, odnosno pozicioniranje izvan sfere socijalnih usluga. Ističe i potrebu za dodatnom edukacijom radnika u sustavu socijalne skrbi za primjenu osobno usmjerenog planiranja podrške

2. PROBLEM ISTRAŽIVANJA

Osobno usmjeren pristup odnosi se na upotrebu osobno usmjerenih alata, tehnika i strategija u planiranju i pružanju podrške osobama s invaliditetom s ciljem njihovog što kvalitetnijeg uključivanje u zajednicu u kojoj žive (Corrigan, 2014). Primjenom osobno usmjerenog pristupa u planiranju i pružanju podrške, osobama s intelektualnim teškoćama omogućava se vršenje izbora i donošenja odluka (Bratković i sur., 2003). Kako osoba dobiva priliku sudjelovati u donošenju odluka, direktno se poboljšavaju socijalni odnosi, jačaju se osobne kompetencije te se povećava mogućnost ostvarivanja osobnih životnih ciljeva što se pozitivno odražava na njenu ukupnu kvalitetu življenja (Bratković i Rozman, 2006, prema Skoko, 2019).

Osobno usmjeren planiranje podrške je višekomponentna složena intervencija koja, kako je već navedeno, ima potencijal utjecati na niz različitih ishoda relevantnih za kvalitetu življenja

pojedince (Ratti i sur., 2016). To je proces planiranja života za osobe s invaliditetom, ali i drugih koji su u sustavu obrazovanja, socijalne skrbi te u drugim sustavima, koji se temelji na načelu uključenosti i socijalnom modelu invaliditeta (Krampač-Grljušić i Mihanović, 2010).

Osobno usmjereno planiranje je krovni pojam koji obuhvaća više tehnika planiranja koje se razlikuju s obzirom na njihovu praktičnu primjenu (Ratti i sur., 2016), a jedna od najčešće korištenih tehnika kako navodi O'Brien (2009, prema Skoko, 2019) je tehnika MAPA koja je korištena u okviru ovog istraživanja.

Iako su principi osobno usmjerenog planiranja ugrađeni u zakonske propise država poput Velike Britanije (DOH, 2009 prema Ratti i sur., 2016), SAD-a i Australije (Holburn i sur., 2004 prema Ratti i sur., 2016), malo je istraživanja kako na međunarodnoj, tako i na nacionalnoj razini o učinkovitosti primjene osobno usmjerenog planiranja. Temeljem navedenog svrha ovog istraživanja je dobiti uvid u iskustva sudionika osobno usmjerenog planiranja o dobrobitima provođenja osobno usmjerenog planiranja te o mogućnostima primjene istog u lokalnoj sredini samih sudionika. Uz to, ovim radom želi se promovirati primjena osobno usmjerenog pristupa u edukacijsko-rehabilitacijskom radu s osobama s intelektualnim teškoćama.

3. CILJ ISTRAŽIVANJA

Cilj ovoga istraživanja je provesti sastanak osobno usmjerenog planiranja pomoću alata MAPA za djevojku s intelektualnim teškoćama te nakon provedenog sastanka planiranja ispitati iskustva i doživljaje djevojke kao fokus osobe te ostalih sudionika planiranja kao članova kruga podrške o procesu osobno usmjerenog planiranja podrške, sa svrhom dobivanja uvida o značaju osobno usmjerenog planiranja iz perspektive sudionika te određivanja mogućnosti primjene osobno usmjerenog planiranja u lokalnoj sredini sudionika.

4. ISTRAŽIVAČKA PITANJA

U skladu s ciljem istraživanja postavljena su glavna istraživačka pitanja namijenjena sudionicima:

- 1) Kako ste doživjeli osobno usmjereno planiranje podrške?
- 2) Što biste istaknuli kao dobrobiti, a što kao nedostatke osobno usmjerenog planiranja?
- 3) Koje su mogućnosti primjene osobno usmjerenog planiranja podrške u Vašoj sredini?

5. METODE ISTRAŽIVANJA

5.1. Sudionici istraživanja

Djevojka s intelektualnim teškoćama je sudionica jer je fokus osoba u procesu osobno usmjerenog planiranja, a ostali sudionici obuhvaćeni su istraživanjem jer ih je djevojka odabrala za sudjelovanje u svom osobno usmjerenom planiranju podrške kao članove kruga podrške. Dakle sudionici su odabrani tehnikom namjernog uzorkovanja, osiguravajući na taj način veću homogenost i bolju informiranost sudionika o temi razgovora (Miles i Huberman, 1994).

Kriterij izbora sudionice za fokus osobu bio je postojanje intelektualnih teškoća, potreba za provođenjem osobno usmjerenog planiranja podrške pri prijelazu iz adolescencije u odraslu dob te prvo susretanje s osobno usmjerenim planiranjem. Za ostale sudionike je bilo važno da ih djevojka pozove na svoje osobno planiranje podrške, a kriterij za to je bio da poznaju djevojku, imaju razvijen odnos s tom djevojkom te da joj predstavljaju važnu osobu.

Fokus osoba bila je djevojka umjerenih intelektualnih teškoća u dobi od 17 i pol godina koja se školuje po posebnom programu za stjecanje kompetencija svakodnevnog života i rada uz individualizirane postupke. Živi u ruralnoj sredini, u obiteljskoj kući sa svojim roditeljima i sestrom. Bitno je istaknuti kako je sestra fokus osobe ujedno bila i istraživačica, odnosno facilitator osobno usmjerenog planiranja te je na taj način osigurano da facilitator dobro poznaje fokus osobu.

Najprije je fokus osobi detaljno predstavljen cilj i svrha provođenja osobno usmjerenog planiranja te je zajedno s njom dogovarano koje će osobe, tj. članovi kruga podrške biti pozvani na osobno usmjereno planiranje. Svakom sudioniku posebno je objašnjena svrha istraživanja, kao i osobno usmjerenog planiranja.

Sukladno načelima Etičkog kodeksa Odbora za etiku u znanosti i visokom obrazovanju (Odbor za etiku i znanost u visokom obrazovanju, 2006), sudionicima je zajamčena mogućnost dobrovoljnog sudjelovanja, odnosno mogućnost odustajanja od sudjelovanja u istraživanju.

Konačno je u istraživanju sudjelovalo ukupno pet sudionika, uz fokus osobu, a to su:

- majka fokus osobe
- učiteljica (edukacijska-rehabilitatorica) – razrednica odgojno-obrazovne skupine koju fokus osoba pohađa, stručnjakinja sa dugogodišnjim iskustvom, nosi zvanje mentora
- najbolja prijateljica fokus osobe – djevojka sa sindromom Down koja zajedno sa fokus osobom pohađa odgojno-obrazovnu skupinu
- prijateljčina majka – predstavnica vijeća roditelja odgojno-obrazovne skupine.

Za potrebe ovog istraživanja kreiran je Sporazum istraživača i sudionika istraživanja, priložen u Prilozima na kraju dokumenta te Informativni letak o istraživanju s objašnjenjima ključnih stručnih pojmova korištenih tijekom istraživanja, također priložen na kraju dokumenta.

Za fokus osobu i njezinu prijateljicu, sukladno njihovim karakteristikama, sposobnostima i potrebama, posebno su prilagođeni prethodno navedeni Sporazum istraživača i sudionika istraživanja te Informativni letak o istraživanju, sukladno principima građe lagane za razumijevanje i čitanje. Građa lagana za čitanje i razumijevanje odnosi se na jezično i grafički prilagođenu građu namijenjenu osobama koje imaju poteškoća u čitanju i razumijevanju teksta (International Federation of Library Associations and Institutions, 2010 prema Vlahov, 2018). Navedeni obrasci dokumenata nalaze se u Prilozima rada.

5.2. Metoda prikupljanja podataka

U skladu s ciljem istraživanja i postavljenim istraživačkim pitanjima korišten je kvalitativni pristup prikupljanja podataka.

Slijedeći principe metodološke triangulacije u kvalitativnim istraživanjima, odnosno prikupljanjem podataka iz višestrukih izvora, nastojala se osigurati vjerodostojnost i pouzdanost istraživanja. Triangulacija je integracija informacija iz različitih izvora kako bi se postiglo razumijevanje slučaja iz različitih perspektiva (Slišković, 2017). Triangulacija zahtjeva značajnu sposobnost procjene, vještine i imaginacije u određivanju kako pristupiti i kako kombinirati metode te zatim kako uspoređivati podatke (Davies, 2007 prema Lončar i Šuljug Vučica, 2014).

Podaci su prikupljeni tehnikom fokus grupe te tehnikom polustrukturiranog intervjua. U fokus grupi sudjelovalo je ukupno 5 sudionika, točnije svi članovi kruga podrške koji su prethodno sudjelovali na sastanku planiranja (majka, prijateljica, učiteljica i prijateljčina majka) te fokus osoba za koju je provedeno planiranje. Polustrukturiranim intervjuem ispitana je fokus osoba individualno.

Fokus grupa je metoda grupnog intervjuiranja u kojem se interakcija događa na razini moderatora i grupe te na razini članova grupe, a koja pomaže izvući i otkriti informacije i uvide s obzirom na pažljivo dizajnirana pitanja (Skoko i Benković, 2009). Ova metoda prikupljanja podataka izabrana je iz razloga što je grupna interakcija plodonosna u proširivanju raspona odgovora, aktivirajući neke zaboravljene detalje iskustva i otpuštajući inhibicije koje bi možda u drugom slučaju obeshrabrile sudionike u otkirvanju informacija (Merton i sur., 1956 prema Skoko i Benković, 2009).

Za potrebe ovog istraživanja oblikovana su slijedeća pitanja kao vodič za fokus grupni intervju:

- 1) *Kako ste doživjeli ovo osobno usmjereno planiranje podrške?*
- 2) *Koje ste emocije osjećali tijekom procesa osobno usmjerenog planiranja?*
- 3) *Kako doživljavate vlastitu ulogu i uključenost u izradu osobno usmjerenog plana podrške?*

- 4) *Kako doživljavate ulogu fokus osobe kao glavne u procesu osobno usmjerenog planiranja podrške?*
- 5) *Kako doživljavate dogovorene ciljeve izrađenog plana?*
- 6) *Što biste istaknuli kao dobrobiti osobno usmjerenog planiranja podrške?*
- 7) *Koji su prema Vama nedostaci procesa osobno usmjerenog planiranja podrške?*
- 8) *Što biste istaknuli kao prijedloge za unapređenje procesa osobno usmjerenog planiranja?*
- 9) *Kakav je Vaš dojam o zastupljenosti osobno usmjerenog planiranja podrške u praksi u Vašoj lokalnoj sredini?*
- 10) *Koje vidite mogućnosti primjene osobno usmjerenog planiranja u vašoj zajednici?*

Za fokus osobu i njenu prijateljicu pitanja su semantički i jezično prilagođena te strukturirana sukladno principima građe lagane za čitanje i razumijevanje. Ovako prilagođena i strukturirana pitanja nalaze se u Prilozima u sklopu Informacija o istraživanju.

Prilagodba pitanja za osobe s intelektualnim teškoćama omogućava participativno inkluzivno ozračje, a istraživanje ove vrste daje osobama s intelektualnim teškoćama glas da izraze vlastito mišljenje (Scott i sur., 2013). U ovom istraživanju naglašava se važnost mišljenja osobe o podršci koju dobiva, dakle radi se o participativnom pristupu inkluzivnog istraživanja (Johnson i sur., 2003 prema Krampač-Grljušić, Žic-Ralić, Lisak, 2010). Kako bi se fokus osobi omogućilo još kvalitetnije sudjelovanje, s njom je individualno proveden polustrukturirani intervju koji je sadržavao ista semantički i jezično prilagođena pitanja.

Bandur i Potkonjak (1999, prema Maksimović i Macanović, 2017) definiraju intervju kao unaprijed pripremljen tematski razgovor između istraživača i sudionika istraživanja. Kao prednosti intervjuja izdvajaju: neposredan kontakt između sudionika istraživanja i istraživača, veći stupanj međusobnog povjerenja i suradnje te veći stupanj iskrenosti i točnosti iskaza. Postoje tri osnovne vrste intervjuja: strukturirani, polustrukturirani i nestrukturirani intervju (Gill i sur., 2008). Polustrukturirani intervju je tehnika prikupljanja podataka u okviru koje istraživač ima unaprijed pripremljen podsjetnik za intervju, koji sadrži teme i okvirna pitanja, ali slijedi logiku razgovora i slobodu sudionika istraživanja u odgovaranju te ostavlja mogućnost da se otvore neke nove teme, koje su važne sudioniku (Verčić, Sinčić i Vokić, 2010).

Polustrukturirani intervju odabran je radi mogućnosti neposrednog kontakta između istraživačice i fokus osobe, čime će se omogućiti maksimalna posvećenost istraživačice fokus osobi te individualni pristup.

5.3. Način provedbe istraživanja

Istraživanje je planirano mjesecima prije provedbe osobno usmjerenog planiranja i provođenja fokus grupe te intervju. Priprema je uključivala proučavanje literature na temu osobno usmjerenog planiranja radi izrade teorijskog koncepta istraživanja, definiranja cilja i istraživačkih pitanja, izrade Sporazuma istraživača i sudionika istraživanja te Informativnog letka o istraživanju, prilagodbu navedenih dokumenata za sudionice s intelektualnim teškoćama u skladu s principima u obliku građe jednostavne za čitanje i razumijevanje.

Najprije je u skladu s principima Etičkog kodeksa istraživanja s djecom (Vlada Republike Hrvatske, 2006) te Etičkog kodeksa Odbora za etiku u znanosti i visokom obrazovanju (Odbor za etiku i znanost u visokom obrazovanju, 2006) fokus osobi predstavljen cilj, svrha i način provedbe istraživanja u lako razumljivom obliku primjenom izrađenog individualiziranog Informativnog letka o istraživanju te individualiziranog Sporazuma istraživača i sudionika istraživanja te je ona temeljem njoj prilagođenog informiranog pristanka dala svoju suglasnost za sudjelovanje u istraživanju. Majka fokus osobe također je upoznata s ciljem, svrhom i načinom provedbe istraživanja, kao i s pravima na povjerljivost podataka te zaštitu privatnosti u skladu s prethodno navedenim etičkim kodeksima te je na temeljem dobivenih informacija dala svoj usmeni pristanak za sudjelovanje njezine kćeri kao fokus osobe u istraživanju.

Istraživačica je koristeći se alatom osobne bilježnice "Moj život" autorice Bojane Rozman, koja se nalazi u prilogu priručnika *Osobno usmjereno planiranje* (2013) provela osobno usmjerenu procjenu. Svrha provedbe osobno usmjerene procjene bio je priprema za provedbu osobno usmjerenog planiranja podrške; osvještavanjem i identificiranjem želja i potreba fokus osobe, poticanjem na promišljanje o budućnosti, na promišljanje o stvarima koje voli, a koje ne voli, kao i osvještavanjem i identificiranjem članova kruga podrške koje bi osoba željela pozvati na svoje osobno usmjereno planiranje. Bitno je istaknuti kako je istraživačica član obitelji fokus osobe te je stoga izuzetno dobro poznaje fokus osobu, što se i zahtjeva od facilitatora osobno usmjerenog planiranja (Rozman, 2013).

Fokus osoba je uz podršku istraživačice odlučila koje osobe želi pozvati na svoje osobno usmjereno planiranje te ih je susretom uživo, uz podršku istraživačice, pozvala na sudjelovanje. Istraživačica je odabranim osobama, tj. članovima kruga podrške objasnila cilj i svrhu osobno usmjerenog planiranja te njihovu ulogu na sastanku osobno usmjerenog planiranja. Također, objasnila je cilj, svrhu i način provedbe istraživanja te njihovu ulogu sudionika u istraživanju. Istaknuto im je bilo kako je njihovo sudjelovanje u potpunosti dobrovoljno te anonimno, u skladu s Etičkim kodeksom Odbora za etiku u znanosti i visokom obrazovanju (Odbor za etiku i znanost u visokom obrazovanju, 2006).

Mjesec dana unaprijed dogovoren je okvirni termin za provedbu istraživanja u dogovoru sa svim sudionicima istraživanja. Tjedan dana prije samog održavanja istraživačica je još jednom kontaktirala sve sudionike kako bi potvrdila njihovu mogućnost dolaska.

Istraživačica je kontaktirala kolegicu, studenticu druge godine edukacijske rehabilitacije za uzimanje uloge grafičkog facilitatora. Studentica je već bila upoznata s ulogom grafičkog facilitatora, a istraživačica joj je još dodatno objasnila tijekom procesa MAPA te svako pitanje procesa MAPA posebno. Objasnila joj je i najprikladniji način bilježenja informacija tijekom sastanka koji najbolje odgovara potrebama sudionica s intelektualnim teškoćama. Zajedno s grafičkom facilitatoricom, istraživačica je pripremila potrebne materijale za bilježenje informacija na sastanku: blok papir formata A3, markere u boji, flomastere, kemijsku olovku, ljepljivo te isprintane fotografije. Fotografije su isprintane na temelju podataka iz osobne bilježnice "Moj život", ali i na temelju poznavanja fokus osobe od strane istraživačice. Fotografije su prikazivale što fokus osoba voli, što ne voli, stvari i radnje koje opisuju osobu te fotografije članova kruga podrške.

Kao mjesto održavanja sastanka odabran je dnevni boravak fokus osobe jer je to mjesto u kojem se fokus osoba osjeća sigurno i ugodno. Vrijeme održavanja sastanka dogovoreno je za nedjelju u 16 sati. Istraživačica je uz podršku majke fokus osobe pripremila mjesto sastanka: postavljen je stol, pripremljeni su kolači, grickalice te sokovi kako bi se sudionici mogli poslužiti prije ili tijekom provedbe istraživanja. Uz stol postavljen je i mikrofonski sustav kako bi se omogućilo audio snimanje te primanje zvuka sa područja cijele prostorije. Audio snimanje vršeno je pomoću aplikacije *Alat za snimanje zvuka* na računalu.

Svi sudionici pristigli su na mjesto sastanka točno u dogovoreno vrijeme te su se svi posebno svečano obukli i pripremili za sudjelovanje. Istraživačica i fokus osoba dočekale su sudionike. Sudionici su pozvani da slobodno sjednu za stol te je istraživačica najprije sudionicima

predstavila studenticu, grafičku facilitatoricu, pošto su se ostali sudionici poznavali od prije, jedino nisu poznavali studenticu. Stoga dodatne aktivnosti upoznavanja nisu bile potrebne, već su sudionici ostavljeni da samoinicijativno započnu slobodan razgovor. Istraživačica je sudionicima ponudila kavu i sokove te kolače te je prvih 15 minuta provedeno u neformalnom razgovoru kako bi se sudionici opustili.

Nakon neformalnog razgovora, istraživačica je sudionicima podijelila Informativne letke o istraživanju te ih je na taj način prolazeći izrađenim dokumentom, ponovno upoznala s ciljem, svrhom i načinom provedbe istraživanja. Sudionicama s intelektualnim teškoćama pristupila je individualno u objašnjavanju cilja istraživanja, tijekom procesa MAPA te pitanja za fokus grupu koja su posebno prikazana u obliku građe lagane za čitanje i razumijevanje na individualiziranim Informativnim letcima o istraživanju izrađenim u skladu s njihovim sposobnostima. Naglašeno je kako će se u provedbi istraživanja poštivati načela Etičkog kodeksa Odbora za etiku u znanosti u visokom obrazovanju (Odbor za etiku i znanost u visokom obrazovanju, 2006) te Etičkog kodeksa istraživanja s djecom (Vlada Republike Hrvatske, 2006) od kojih su istaknuta: osiguravanje povjerljivosti, tajnosti i anonimnosti prikupljenih podataka te korištenje prikupljenih podataka isključivo u svrhe istraživanja. Sudionicama s intelektualnim teškoćama njihova prava objašnjena su na njima semantički i jezično prilagođen način. Majka prijateljice fokus osobe posebno je informirana o pravima svog djeteta pri sudjelovanju u istraživanju te je na temelju navedenog dala svoj usmeni pristanak za sudjelovanje njezine kćeri u istraživanju. Svi sudionici su nakon što su informirani o cilju, svrsi i tijekom provedbe istraživanja kao i o svojim pravima dali svoju suglasnost o sudjelovanju u istraživanju potpisivanjem Sporazuma istraživača i sudionika istraživanja koji je za sudionice s intelektualnim teškoćama pripremljen u obliku građe jednostavne za čitanje i razumijevanje.

Sastanak MAPA trajao je ukupno 75 minuta. Sudionici su sjedili u obliku polukruga, a u sredini polukruga sjedila je studentica grafički facilitator koja je bilježila odgovore sudionika na veliki blok tako da su svi sudionici mogli vidjeti što bilježi. Facilitator, ujedno i istraživačica, stajala je pored grafičkog facilitatora i blizu sudionica s intelektualnim teškoćama te je na taj način bila u mogućnosti pružati podršku tim sudionicama u situacijama kada je to bilo potrebno. Na sastanku je korišteno 7 pitanja planiranja MAPA prema autorima Vandercook i sur. (1989) te Rozman (2013). Na pitanja je najprije odgovarala fokus osoba, zatim njezina prijateljica te ostali sudionici.

5.3.1. Sažetak MAPA sastanka

Slijedi prikaz kratkog sažetka MAPA sastanka temeljen na odgovorima sudionika na pitanja postavljena tijekom sastanka.

1. Koja je životna priča/ povijest osobe?

Prvo postavljeno pitanje odnosilo se na životnu priču osobe. Fokus osoba zamoljena je da ispriča nešto o sebi, a zatim su članovi kruga podrške potaknut da podijele pozitivna iskustva koja su doživjeli s fokus osobom. Fokus osoba ispričala je kako je od malena živjela na selu u obiteljskoj kući s mamom, tatom, bratom i sestrom. Kako je pohađala vrtić u obližnjem mjestu te redovnu školu. Navela je kako se ne sjeća prijatelja iz tog razdoblja, a da je prvu pravu prijateljicu upoznala kada je krenula u Centar za odgoj i obrazovanje. U Centar voli ići i lijepo joj je što tamo učenici jedni drugima pomažu. Prijateljica se prisjetila svih lijepih zajedničkih trenutaka koje je provela s fokus osobom u školi, kao što maškare, *ples škole*, zajednički odlasci na bazene svaki petak, izrađivanje figurica od gline, zajednička pjevanja. Učiteljica je također navela lijepe zajedničke trenutke u školi. Majke su istaknule zajednička druženja i proslave rođendana fokus osobe.

2. Koje su nade i snovi osobe?

Najprije je fokus osoba potaknuta na razmišljanje o svojim željama o budućnosti, a zatim su članovi kruga podrške upitani o njihovim željama za budućnost fokus osobe. Fokus osoba je izrazila kako bi u budućnosti željela ostati živjeti u obiteljskoj kući s mamom i tatom te im pomagati u kućanskim poslovima i poljoprivredi. Nadalje, željela bi se nastaviti družiti s prijateljima iz razreda i nakon što završi školovanje, tj. željela bi zajedno s njima biti uključena u poludnevni boravak. Posebno važna želja joj je izaći s prijateljicom na pizzu u restoran. Prijateljica je fokus osobi također zaželjela njihov zajednički odlazak u restoran na pizzu, odlazak na more, u disko te u kafić na piće. Poželjela joj je također da pronađe dečka/ prijatelja s kojim će se družiti. Majke i učiteljica složile su se da žele fokus osobi više izlazaka i uključenosti u zajednicu, da nastavi održavati svoja prijateljstva i družiti se s prijateljima i izvan škole te da nakon završetka školovanja bude uključena u program poludnevnog boravka.

3. Koja je noćna mora osobe?

Fokus osoba i članovi kruga podrške upitani su o situacijama koje nikako ni bi željeli da se dogode fokus osobi u budućnosti. Fokus osoba istaknula je kako se jako boji biti u blizini glasnih zvukova te da ne bi željela biti u blizini laveža pasa, glasnih strojeva te grmljavine. Prijateljica je navela kako fokus osobu jako ljuti kada joj ne radi dobro tablet i kada se dobro ne napuni. Učiteljica je prepoznala kako se fokus osoba boji kada netko u razredu viče i burno reagira.

4. Tko je osoba?

Na ovo pitanje odgovore su davali članovi kruga podrške tako što su opisivali fokus osobu onim riječima i frazama kojih su se najprije prisjetili. Naveli su kako se fokus osoba jako voli družiti s prijateljima, plesati i slagati puzzle. Također, jako voli svoju obitelj. Veseli se ići u školu i sretna je što ima svoju sobu te može sama spavati. Jako bitne stvari su joj njezin radio i tablet. Na tabletu najviše voli gledati videe o konjima na internetu, a radio voli slušati prije spavanja. Sretna je kada se vozi u traktoru sa tatom te kada pomaže mami u kuhinji, u brizi oko životinja i na vrtu. Voli životinje, a posebno voli konje. Veseli je kada joj dođu gosti u posjetu, a posebno voli slaviti rođendane. Religiozna je i voli ići na misu, gdje se rado uključuje u pjevanje pjesama. Voli ići na bazene i jako voli plivati i roniti. Najdraže jelo joj je pica, a najdraži sport plivanje.

5. Koje su snage, talenti i doprinosi osobe?

Članovi kruga podrške na ovo pitanje odgovarali su opisima što sve fokus osoba može i u čemu je dobra. Prepoznali su kako je fokus osoba lijepa i lijepo se oblači, kako je dobra prijateljica i zna dobro utješiti te da uvijek pomaže. Dobra je u kuhanju, čišćenju i u radu s glinom. Zna dobro plesati, trčati i plivati. U školi je aktivna, dobro izvršava svoje zadatke i uključuje se u razgovor. Uporna je u objašnjavanju dok je se ne razumije i ne dozvoljava da je netko zeza, zna se dobro obraniti. Zna dobro pospremati i obrisati stol te promijeniti datum na kalendaru. Uvijek obavještava svoje prijatelje i ukućane o vremenskoj prognozi. Dobra je u slaganju puzzli. Voli se slikati i glumiti, a dobro pamti stihove recitacija i uvijek se javlja kada treba nešto odglumiti. Prati i izvršava svoje obaveze te podsjeća i druge u obitelji na izvršavanje svojih obaveza.

6. Što je osobi potrebno?

U ovom koraku, članovi kruga podrške identificiraju što je sve potrebno kako bi se fokus osoba približila svojim snovima, a bila što dalje od svojih noćnih mora. Odnosno prepoznaju svoje uloge pri pružanju podrške u budućnosti te dodatne potrebne resurse za ostvarivanje željenih snova osobe. Svi članovi kruga podrške naveli su spremnost za pružanje podrške u bilo kojem obliku. Majke su navele kako su uvijek spremne pružiti potrebnu podršku, npr. u obliku prijevoza kako bi osoba mogla biti uključena u zajednicu i sudjelovati u nekim aktivnostima. Učiteljica je navela kako će se potruditi da osigura fokus osobi uključivanje u poludnevni boravak nakon završetka školovanja, dok je prijateljica obećala kako će se truditi i dalje održavati prijateljstvo s fokus osobom te nastojati više se družiti i izvan škole. Osim toga, prepoznali su i kako osim njihove podrške potrebna podrška drugih osoba iz obitelji te stručne službe škole.

7. Koji je plan akcije?

Konačno su na temelju snova osobe, odabrani i definirani ciljevi planiranja koji vode osobu prema željenoj budućnosti. Određeni su potrebni koraci za izvršavanje tih ciljeva, odnosno za svaki cilj definirani su vremenski okviri i određena je podjela odgovornosti svim sudionicima za ostvarivanje ciljeva te je na taj način formiran akcijski plan koji je zabilježen u tabličnom obliku, a prikazan je u Tablici 2.. Definirano je nekoliko kratkoročnih ciljeva, a to su: *izlazak na pizzu s prijateljicom, izlazak na sladoled s prijateljima iz razreda, izlazak na bazene, velika proslava 18. rođendana, odlazak na gledanje akrobatskog jahanja te pomaganje u kućanskim poslovima*. Definirana su i dva dugoročna cilja, a to su *uključivanje u poludnevni boravak nakon završetka školovanja te življenje kod kuće s roditeljima*.

Tablica 2. Akcijski plan

ŠTO?	GDJE?	TKO?	KADA?
Izlazak na pizzu s prijateljicom	Restoran	Fokus osoba Prijateljica Sestra, prijateljčina sestra	u nedjelju za sunčanog vremena 1x mjesečno
Izlazak na sladoled s prijateljima iz razreda	U grad	Fokus osoba Prijatelji Učiteljica Drugi učitelji	Svibanj, lipanj 2x mjesečno
Izlazak na bazene	U grad	Fokus osoba Roditelji Sestra, brat Prijateljica Prijateljčina majka	1x mjesečno
Veliko slavlje za 18. rođendan	U obiteljskoj kući	Fokus osoba Obitelj Prijatelji iz razreda	U kolovozu
Ići gledati akrobatsko jahanje	U Mađarskoj	Fokus osoba Brat, šogorica Roditelji Sestra	Nakon što završi pandemija
Pomagati u kućanskim poslovima	U obiteljskoj kući	Fokus osoba Roditelji Sestra	Svakodnevno
Uključiti se u poludnevni boravak za odrasle	U Centru za odgoj i obrazovanje	Fokus osoba Učiteljica, sestra, mama Stručna služba škole Ravnateljica	Nakon 21. godine (nakon završenog školovanja)
Ostati živjeti s roditeljima	U obiteljskoj kući	Fokus osoba Roditelji	Čim duže

Nakon provedenog sastanka osobno usmjerenog planiranja podrške te formiranog akcijskog plana s definiranim dugoročnim i kratkoročnim ciljevima za fokus osobu slijedila je pauza od 30 minuta ako bi se slegli dojmovi sudionika.

Nakon što su sudionici odlučili da su spremni, započela je provedba fokus grupe koja je trajala 58 minuta. Istraživačica je postavljala pitanja najprije sudionicama s intelektualnim teškoćama, koristeći se pri tom Informativnim letkom o istraživanju na kojem su grafički bila predložena pitanja fokus grupe. Tako grafički predložena pitanja značajno su koristila sudionicama s intelektualnim teškoćama jer su pomoću toga mogle pratiti tijek fokus grupe te vizualizirati željene odgovore na pitanja. Nakon što su sudionice s intelektualnim teškoćama odgovorile na postavljeno pitanje, istraživačica je pitanje postavila ostalim sudionicima te ih potaknula na raspravu. Kako se rasprava razvijala istraživačica je postavljala dodatna potpitanja, ovisno o smjeru u kojem je krenula rasprava.

S fokus osobom još je individualno proveden polustrukturirani intervju s istim individualizirano postavljenim pitanjima. Intervju je proveden idući dan ujutro jer je fokus osoba bila preumorna da bi se s njom proveo intervju nakon provedenog planiranja i fokus grupe.

5.4. Kvalitativna analiza podataka

Za analizu podataka korištena je metoda kvalitativne tematske analize. Tematska analiza je metoda koja proizlazi, analizira i izvještava o različitim temama koje se pojavljuju u dobivenim podacima, odnosno izjavama sudionika (Braun i Clarke, 2006). Unutar tematske analize korištena je realistična metoda (*realistic method*) koja predstavlja iskustva, značenja i doživljavanje stvarnosti sudionika (Braun i Clarke, 2006). Korišten je pristup teoretske tematske analize (*theoretical thematic analysis*) kojim se do rezultata dolazi „odozgo prema dolje“, odnosno polazi se od teorijskih pretpostavki prema podacima, tako da teme proizlaze iz istraživačevog interesa koji određuje analitički okvir (Braun i Clarke, 2006). Razina na kojoj su prepoznate teme u ovom istraživanju je razina latentne tematske analize (*latent themes*) (Braun i Clarke, 2006), prema kojoj se značenje traži izvan onog što su sudionici rekli pokušavajući na taj način razumjeti zašto tako misle i govore, odnosno što predstavlja to njihovo mišljenje i stav, što dovodi do njega (npr. stavovi društva, kulturne vrijednosti, očekivanja u društvu) (Braun i Clarke, 2006).

Postupak analize podataka uključivao je transkripciju verbalnih podataka prikupljenih tehnikom fokus grupe i polustrukturiranim intervjuom. Svaka je analiza posebno provedena, a zatim objedinjena u rezultate. Izjave sudionika su „stavljene u navodne znakove“ (Boyatzis, 1998 prema Saldaña, 2009) te su oblikovane u kodove i/ili potkategorije, a zatim se propitivalo koje potkategorije čine koju nadređenu kategoriju u smislu nekih specifičnosti u značenju ili nekih sličnosti u značenjima koje pridaje više sudionika (Braun i Clarke, 2006).

Primjer tijeka kvalitativne analize podataka u ovom istraživanju vidljiv je u Tablici 3.

Tablica 3. Primjer tijeka kodiranja podataka istraživačko pitanje „Što biste istaknuli kao dobiti osobno usmjerenog planiranja podrške?“

Istraživačko pitanje: „Što biste istaknuli kao dobiti osobno usmjerenog planiranja podrške?“			
TEMATSKO PODRUČJE: Dobrobiti osobno usmjerenog planiranja			
IZJAVE SUDIONIKA	KODOVI	KATEGORIJE/ TEME	POTKATEGORIJE (Specifičnosti kategorija u potkategorijama)
„Koristile bi mi ove informacije jer mi inače treba vremena da upoznam učenike, da dođem do tih informacija.“ (učiteljica)	Informacije od koristi za upoznavanje učenik Informacije od koristi za upoznavanje djeteta	Pristup informacijama Pristup informacijama	Informacije korisne za upoznavanje učenika Informacije korisne za upoznavanje djeteta

<p>„da bi se to trebalo raditi s djecom da se upozna dijete... Jer samo dijete, kao naša M., nju prvi dan nitko nije razumio, nitko ništa.“ (majka)</p>	<p>Informacije od koristi kada okolina ne razumije dijete zbog teškoća u komunikaciji</p>	<p>Pristup informacijama</p>	<p>Informacije korisne u slučaju kada okolina ne razumije dijete zbog teškoća u komunikaciji</p>
<p>„Bilo bi dobro da se za novu djecu koja dolaze u školu, da se s njima održi ovakav sastanak na kojem bi se onda i pružile informacije o školi, što škola pruža kakvu podršku.“ (majka)</p>	<p>Pružanje informacija o školi i o programima koje škola pruža</p>	<p>Pristup informacijama</p>	<p>Informacije potrebne roditeljima o školi Informacije potrebne roditeljima o programima</p>
<p>„jer ja dobijem informacije u nalazima da bude išla u taj program, a ne znam se kome se za što obratiti, saznati što je to... Mislim da bi bilo ipak dobro održati na početku ovaj sastanak radi te razmjene informacija.“ (majka)</p> <p>„, a i meni kao učiteljici bi to bile</p>	<p>Razmjena informacija između školskog osoblja i roditelja</p>	<p>Pristup informacijama</p>	<p>Razmjena informacija između školskog osoblja i roditelj Informacije korisne za upoznavanje djeteta</p>

<p>vrijedne informacije jer meni treba vremena da upoznam dijete i da upoznam roditelje“ (učiteljica)</p> <p>„Ali dok imate bar tjedan dana prije početka tu nekakve informacije o djetetu – dobit ću to i to dijete – to i to voli, to ne voli, to ga deprimira ili kako da velim.“ (majka)</p> <p>„Mi u biti upoznajemo dijete putem dokumentacije, ali list papira ne sadrži informacije koje su ti bitne.“ (učiteljica)</p>	<p>Korisne informacije za upoznavanje djeteta i roditelja</p> <p>Informacije o tome što dijete voli, što ne voli, što ga deprimira</p> <p>Bitne informacije koje nisu sadržane u dokumentaciji o djetetu</p>	<p>Pristup informacijama</p> <p>Pristup informacijama</p> <p>Pristup informacijama</p>	<p>Informacije korisne za upoznavanje roditelja</p> <p>Informacije o karakteristikama djeteta</p> <p>Bitne informacije koje nisu sadržane u dokumentaciji o djetetu</p>
<p>„Meni je bilo lijepo... da je M. dobra prijateljica. Prisjetile smo se što ste sve skupa lijepo proživjele.“ (prijateljica)</p>	<p>Osvještavanje prijateljstva</p> <p>Prisjećanje lijepih zajedničkih trenutaka</p>	<p>Dobrobiti za članove kruga podrške</p>	<p>Osvještavanje prijateljstva</p> <p>Prisjećanje lijepih zajedničkih trenutaka</p>

<p>„Ja mislim da smo osvijestili dosta toga vezano uz M, možda nismo bili svjesni do sad nekih stvari – koje ona ima dobre strane, koji su njezini potencijali.“ (učiteljica)</p>	<p>Osvještavanje dobrih strana i potencijala fokus osobe kojih do sad možda nisu bili svjesni</p>	<p>Dobrobiti za članove kruga podrške</p>	<p>Osvještavanje dobrih strana i potencijala fokus osobe kojih do sad možda nisu bili svjesni</p>
<p>„Lijepo je bilo prisjetiti se lijepih događaja“ (majka prijateljice)</p>	<p>Prisjećanje lijepih događaja</p>	<p>Dobrobiti za članove kruga podrške</p>	<p>Prisjećanje lijepih događaja</p>
<p>„Koristile bi mi ove informacije jer mi inače treba vremena da upoznam učenike, da dođem do tih informacija.“ (učiteljica)</p>	<p>Kraće vrijeme potrebno za upoznavanje učenika</p>	<p>Dobrobiti za učitelje</p>	<p>Vremenski efikasno – kraće vrijeme potrebno za upoznavanje učenika</p>
<p>„...to bi trebalo dosta vršnjake u tom smislu pripremiti na taj način.“ (majka)</p>		<p>Dobrobiti za vršnjake</p>	<p>Poticanje vršnjačkog prihvaćanja Poticanje vršnjačke podrške</p>

<p>„Svidjelo mi se što smo pričali lijepe stvari o meni“ (fokus osoba)</p>	<p>Fokus osoba osvještava svoje pozitivne osobine</p>	<p>Dobrobiti osobu za fokus</p>	<p>Osvještavanje pozitivnih osobina</p>
<p>„Lijepo mi je donositi odluke“ (fokus osoba)</p>	<p>Mogućnost donošenja odluka</p>	<p>Dobrobiti osobu za fokus</p>	<p>Mogućnost donošenja odluka</p>
<p>Baš je dobro to da može i ona svoju želju izraditi na bilo koji način. (majka)</p>	<p>Mogućnost izražavanja želja</p>	<p>Dobrobiti osobu za fokus</p>	<p>Mogućnost izražavanja želja</p>
<p>„Drago mi je da se M izborila s kim želi ići na picu. To me ugodno iznenadilo.“ (učiteljica)</p>	<p>Zauzimanje za vlastite interese</p>	<p>Dobrobiti osobu za fokus</p>	<p>Poticanje samoodređenog ponašanja</p>
<p>„To im daje osjećaj da su važni.“ (majka prijateljice)</p>	<p>Osjećaj vrijednosti</p>	<p>Dobrobiti osobu za fokus</p>	<p>Poticanje razvoja samopoštovanja</p>
<p>„Ja isto mislim da je dobro da se uključe te osobe dok se o njima raspravlja“</p>	<p>Sudjelovanje u donošenju odluka o svom životu</p>	<p>Dobrobiti osobu za fokus</p>	<p>Uključivanje u donošenje odluka o svom životu</p>
<p>„Mislim da bitno da oni sudjeluju u donošenju odluka o svojoj budućnosti.“ (majka prijateljice)</p>	<p>Sudjelovanje u donošenju odluka o vlastitoj budućnosti</p>	<p>Dobrobiti osobu za fokus</p>	<p>Sudjelovanje u donošenju odluka o vlastitoj budućnosti</p>

„Treba pomoć i od drugih u odlučivanju.“ (prijateljica)	Dobivanje podrške u odlučivanju	Dobrobiti za fokus osobu	Pružena podrška u odlučivanju
„da kraće traje, više pauzi“ (fokus osoba)	Kraće trajanje i više pauzi	Prijedlozi za unapređenje sastanka osobno usmjerenog planiranja	Kraće trajanje Više pauzi

6. INTERPRETACIJA NALAZA ISTRAŽIVANJA

Rezultati istraživanja prikazat će se u obliku tri potpoglavlja u skladu s tri tematska područja proizašlih iz tematske analize (Braun i Clarke, 2006), a na temelju postavljenih istraživačkih pitanja. Tri tematska područja su:

- Dobrobiti osobno usmjerenog planiranja podrške
- Doživljaji osobno usmjerenog planiranja podrške
- Mogućnosti primjene osobno usmjerenog planiranja podrške u lokalnoj zajednici

Najprije su interpretirani rezultati kvalitativne analize dobiveni kao odgovor na istraživačko pitanje: „Što biste istaknuli kao dobrobiti, a što kao nedostatke osobno usmjerenog planiranja?“ te su prikazani u Tablici 4.

Tablica 4. Prikaz kategorija i potkategorija za istraživačku temu *Dobrobiti osobno usmjerenog planiranja podrške i prijedlozi za unapređenje*

Tema: Dobrobiti osobno usmjerenog planiranja podrške i prijedlozi za unapređenje	
KATEGORIJE	POTKATEGORIJE
PRISTUP INFORMACIJAMA	<ul style="list-style-type: none"> • Informacije korisne za upoznavanje učenika/djeteta • Informacije korisne za upoznavanje roditelja • Informacije o karakteristikama djeteta/ učenika • Bitne informacije koje nisu sadržane u dokumentaciji o djetetu • Informacije korisne u slučaju kada okolina ne razumije dijete zbog teškoća u komunikaciji • Informacije potrebne roditelju o školi • Informacije potrebne roditelju o programima koji se provode • Razmjena informacija između školskog osoblja i roditelja
DOBROBITI ZA ČLANOVE KRUGA PODRŠKE	<ul style="list-style-type: none"> • Prisjećanje lijepih zajedničkih trenutaka • Osvještavanje dobrih strana i potencijala fokus osobe kojih do sad možda nisu bili svjesni • Vremenski efikasno – kraće vrijeme potrebno za upoznavanje učenika

	<ul style="list-style-type: none"> • Osvještavanje prijateljstva • Poticanje vršnjačkog prihvatanja • Poticanje vršnjačke podrške
DOBROBITI ZA FOKUS OSOBU	<ul style="list-style-type: none"> • Osvještavanje pozitivnih osobina • Mogućnost donošenja odluka • Mogućnost izražavanja želja • Uključivanje u donošenje odluka o svom životu • Poticanje samoodređenog ponašanja • Poticanje pozitivnog samovrednovanja • Razvoj vještina samozastupanja
PRIJEDLOZI ZA UNAPREĐENJE SASTANKA OSOBNO USMJERENOG PLANIRANJA PODRŠKE	<ul style="list-style-type: none"> • Kraće trajanje • Više pauzi

Provedenom fokus grupom sa svim sudionicima istraživanja i polustrukturiranim intervjuom sa fokus osobom individualno, na istraživačko pitanje „Što biste istaknuli kao dobrobiti, a što kao nedostatke osobno usmjerenog planiranja?“ proizašle su tri kategorije/ teme te njihove potkategorije/ podteme.

Pristup informacijama prepoznat je kao prva tema unutar tematskog područja *dobrobiti osobno usmjerenog planiranja podrške*. Učiteljica, kao i majke, prepoznale su dobrobiti osobno usmjerenog planiranja u informacijama koje se pružaju na samom sastanku planiranja. Učiteljica navodi kako bi joj informacije koje bi saznala na sastanku osobno usmjerenog planiranja bile od koristi za upoznavanje učenika, kao i roditelja: „Meni kao učiteljici bi to bile vrijedne informacije jer meni treba vremena da upoznam dijete i da upoznam roditelje“ jer kako ističe da informacije koje se dobe o učeniku putem dokumentacije nisu dostatne i ne sadrže ono krucijalno „Mi (učitelji) u biti upoznajemo dijete putem dokumentacije, ali list papira ne sadrži informacije koje su ti bitne.“. Majka fokus osobe također ističe važnost informacija koje pruža sastanak osobno usmjerenog planiranja za upoznavanje djeteta od strane učitelja: „Ali dok imate (učitelji) bar tjedan dana prije početka (nastave) nekakve informacije o djetetu – dobit ću to i to dijete – to i to voli, to ne voli, to ga deprimira“ te ukazuje kako bi te informacije

bile od velikog značaja posebno kod teškoća u komunikaciji sa djecom „*Mislim da bi se to trebalo raditi s djecom da se upozna dijete... Jer samo dijete, kao naša M., nju prvi dan nitko nije razumio, nitko ništa.*“. Majka fokus osobe također ističe važnost provođenja sastanka osobno usmjerenog planiranja kod tranzicije učenika u novu školu radi razmjene informacija roditelja i školskog osoblja te informiranja roditelja o školi i o programima koji se u školi provode „*Bilo bi dobro da se za novu djecu koja dolaze u školu, da se s njima održi ovakav sastanak na kojem bi se onda i pružile informacije o školi, što škola pruža kakvu podršku*“ te povezuje to sa vlastitim iskustvom „*jer ja dobijem informacije u nalazima da bude išla u taj program, a ne znam se kome se za što obratiti, saznati što je to... Mislim da bi bilo ipak dobro održati na početku ovaj sastanak radi te razmjene informacija.*“.

Dobrobiti za članove kruga podrške druga su prepoznata tema ovog tematskog područja. Prijateljica te njezina majka su prepoznale dobrobiti osobno usmjerenog planiranja u prisjećanju zajedničkih događaja te osvještavanju prijateljstva sa fokus osobom „*Meni je bilo lijepo... da je M. dobra prijateljica. Prisjetile smo se što ste sve skupa lijepo proživjele*“. Majka fokus osobe ističe kako bi osobno usmjerenog planiranje podrške bio koristan alat za poticanje vršnjačke podrške i prihvaćanje djeteta s teškoćama u redovnim razrednim odjeljenjima „*...to bi trebalo dosta vršnjake u tom smislu pripremiti na taj način.*“. Učiteljica pak ističe vremensku efikasnost sastanka osobno usmjerenog planiranju u svrhu prikupljanja potrebnih informacija o učeniku „*Koristile bi mi ove informacije jer mi inače treba vremena da upoznam učenike, da dođem do tih informacija*“ te se osvrće na dobrobiti za sudionike planiranja u smislu osvještavanja dobrih strana i potencijala fokus osobe kojih do sada nisu bili svjesni „*mislim da smo osvijestili dosta toga vezano uz M, možda nismo bili svjesni do sad nekih stvari – koje ona ima dobre strane, koji su njezini potencijali*“.

U trećoj temu sudionici su prepoznali **dobrobiti za fokus osobu** koje nosi osobno usmjerenog planiranje podrške. Kako slijedi sama fokus osoba navodi da joj se svidjelo to što su joj tijekom planiranja sudionici osvijestili njezine pozitivne osobine „*Svidjelo mi se što smo pričali lijepe stvari o meni*“ te kao prepoznaje dobrobiti u pruženoj mogućnosti donošenja odluka „*Lijepo mi je donositi odluke*“. Ostali sudionici također su istaknuli dobrobiti uključivanja fokus osobe u donošenju odluka o vlastitoj budućnosti „*Mislim da bitno da oni sudjeluju u donošenju odluka o svojoj budućnosti.*“, „*Ja isto mislim da je dobro da se uključe te osobe dok se o njima raspravlja*“, „*Baš je dobro to da može i ona svoju želju izraditi na bilo koji način*“, dok je prijateljica fokus osobe iz svoje perspektive prepoznala i važnost pružene podrške u donošenju odluka od članova kruga podrške tijekom osobno usmjerenog planiranja „*Treba pomoć i od*

drugih u odlučivanju. “. Od izjava sudionika još se ističe i poticanje samoodređenog ponašanja, točnije razvoj vještina samozastupanja „*Drago mi je da se M izborila s kim želi ići na picu.* “ i poticanje pozitivnog samovrednovanja „*To im daje osjećaj da su važni*“.

Sudionici nisu naveli ni jedan nedostatak osobnog planiranja. Tako je umjesto pretpostavljene teme *nedostaci osobno usmjerenog planiranja* prepoznata tema *prijedlozi za unapređenje osobno usmjerenog procesa planiranja*. Prijedloge za unapređenje prepoznala je jedino fokus osoba „*da kraće traje, više pauzi*“ koja ističe potrebu za kraćim trajanjem i većim brojem pauzi.

U Tablici 5. prikazani su nalazi kvalitativne analize koji odgovaraju na postavljeno istraživačko pitanje: „*Kako ste doživjeli osobno usmjerenog planiranje podrške?*“

Tablica 5. Prikaz kategorija i potkategorija za istraživačku temu *Doživljaji osobno usmjerenog planiranja podrške*

TEMA: Doživljaji osobno usmjerenog planiranja podrške	
KATEGORIJE	POTKATEGORIJE
DOŽIVLJAJI ULOGA ČLANOVA KRUGA PODRŠKE	<ul style="list-style-type: none"> • Lijepa uloga • Volja za sudjelovanjem • Želja za daljnjim sudjelovanjem • Ugodno iskustvo • Dragovoljno sudjelovanje • Bez teškoća u sudjelovanju • Ugodan osjećaj pri uključivanju u razgovor • Teškoće pri uključivanju zbog slabog poznavanja osobe
DOŽIVLJAJ ULOGE FOKUS OSOBE	<ul style="list-style-type: none"> • Pruža se mogućnost donošenja odluka • Lijep osjećaj donositi odluke

	<ul style="list-style-type: none"> • Potiče se razvoj samoodređenja • Mogućnost izražavanja svojih želja • Poticanje pozitivnog samovrednovanja • Donošenje odluka o važnim stvarima u životu • Mogućnost donošenja odluka o svakodnevnom životu • Sudjelovanje u donošenju odluka o svojoj budućnosti • Podrška drugih u odlučivanju
DOŽIVLJAJ CILJEVA	<ul style="list-style-type: none"> • Slaganje s ciljevima • Jasno definirani ciljevi • Konkretni ciljevi • Ostvarivi uz podršku • Potrebna podrška u ostvarivanju ciljeva • Spremnost za pružanje podrške u ostvarivanju ciljeva • Postupnost u ostvarivanju ciljeva
DOŽIVLJENE EMOCIJE TIJEKOM PROCESA PLANIRANJA	<ul style="list-style-type: none"> • Sreća • Radost: <ul style="list-style-type: none"> - „suze radosnice“ osvještavanja prijateljstva • Osjećaj ponosa na fokus osobu

Četiri teme i njima pripadajuće podteme proizašle su odgovorima sudionika na istraživačko pitanje „Kako ste doživjeli osobno usmjereno planiranje podrške?“.

Doživljaji uloga članova kruga podrške prva su proizašla tema. Prijateljica fokus osobe istaknula je kako se osjeća lijepo i sretno u ulozi člana kruga podrške: „Meni je lijepa uloga, baš sam lijepo sretna... Volim sudjelovati i dalje budem sudjelovala“ te je istaknula svoju volju za daljnjem sudjelovanjem. Učiteljica je svoju ulogu u procesu planiranja doživjela kao ugodno

iskustvo te je istaknula kako nije imala nikakvih teškoća u sudjelovanju na sastanku osobno usmjerenog planiranja „*Meni je isto bilo jako ugodno iskustvo i drago mi je sudjelovati... Dobro sam se osjećala, nije mi bilo ništa teško i baš mi je bilo drago pričati o M.*“. Teškoće u sudjelovanju navela je jedino majka prijateljice fokus osobe, kako navodi: „*Bilo mi je teško nešto osobno za M. govoriti jer ju ne poznajem toliko dobro, ali sad sam je upoznala na ovaj način*“. Međutim, istaknula je kako joj je bilo lijepo sudjelovati: „*Lijepo mi je bilo sudjelovati, čuti da su cure jako dobre prijateljice....*“.

Doživljaji uloge fokus osobe nametnula se kao druga tema. Fokus osoba ističe „*Lijepo mi je donositi odluke*“ te na potpitanje što misli je li dobro da ona donosi odluke o svojoj budućnosti odgovara potvrdno. Članovi kruga podrške također su istaknuli važnost mogućnosti donošenja odluka od strane fokus osobe „*Mislim da je bitno da oni sudjeluju u donošenju odluka o svojoj budućnosti*“, „*... da je dobro da se uključe te osobe dok se o njima raspravlja*“, posebno ističu važnost mogućnosti donošenja odluka o svakodnevnom životu osoba te o stvarima koje su važne samim osobama „*Važno je da donose odluke i o svakodnevnim stvarima*“, „*... da sami donose odluke o stvarima koje su njima u životu važne*“. Prepoznali su da mogućnost donošenja odluka doprinosi pozitivnom samovrednovanju osoba „*To im daje osjećaj da su važni*“, a u primjeru prilikom sastanka planiranja prepoznali su da se na taj način potiče razvoj vještina samoozastupanja „*Drago mi je da se M- izborila s kim želi ići na pizzu. To me ugodno iznenadilo*“. Također, prepoznaju i važnost mogućnosti izražavanja želja fokus osobe „*Baš je dobro da može i ona svoju želju izraziti na bilo koji način*“. Prijateljica fokus osobe istaknula je i važnost pružene podrške u donošenju odluka tijekom procesa osobno usmjerenog planiranja „*Treba pomoć i od drugih u odlučivanju*“. Sama fokus osoba za članove kruga podrške navodi: „*Lijepo da su došli. Svi smo se zajedno trudili*“ čime ističe važnost uloženog zajedničkog truda svih sudionika planiranja.

Treća prepoznata tema odnosi se na **doživljaje ciljeva** formiranih u akcijskom planu osobno usmjerenog planiranja. Članovi kruga podrške, kao i fokus osoba, složili su se s postavljenim ciljevima. Smatraju kako su ciljevi jasno definirani i konkretni „*Ja mislim da su ciljevi dobri, konkretni*“, „*Slažem se s ciljevima*“ te da su ostvarivi fokus osobi uz podršku koju su se oni sami obvezali pružiti joj „*Svi ciljevi se mogu ostvariti i naravno da se svi mi moramo potruditi pomoći M. da ostvari te ciljeve*“, „*Mislim da se bude moglo to ostvariti. Potrudili budemo se*“.

Posljednja, četvrta tema ovog tematskog područja odnosi se na **doživljene emocije** tijekom procesa osobno usmjerenog planiranja. Fokus osoba navodi: „*Osjećala sam se sretno i lijepo*“, dakle tijekom procesa osobno usmjerenog planiranja kod fokus osobe prepoznaje se osjećaj

sreće, što je u skladu i s navodima ostalih sudionika koji su naveli kako su za vrijeme sastanka osobno usmjerenog planiranja podrške doživjeli pretežito pozitivne emocije, kao što su sreća i radost. Jedna sudionica doživjela je i suze radosnice „*I rasplakala sam se od radosti. Suze radosnice.*“ kako navodi razlog tome što se rasplakala: „*Lijepo sam se osjećala dok smo pričali da smo dobre prijateljice i to*“, je osvještavanje prijateljstva sa fokus osobom. Od osjećaja istaknuo se još osjećaj ponosa na fokus osobu od strane njezine učiteljice „*...i ponosna sam na svoju učenicu*“.

U Tablici 6. prikazani su nalazi kvalitativne analize koji odgovaraju na postavljeno istraživačko pitanje: „*Koje su mogućnosti primjene osobno usmjerenog planiranja podrške u Vašoj sredini?*“

Tablica 6. Prikaz kategorija i potkategorija za istraživačku temu *Mogućnosti primjene osobno usmjerenog planiranja podrške u lokalnoj zajednici*

TEMA:	
Mogućnosti primjene osobno usmjerenog planiranja u lokalnoj zajednici	
KATEGORIJE	POTKATEGORIJE
PRIJEDLOZI ZA PROVOĐENJE OSOBNO USMJERENOG PLANIRANJA PODRŠKE	<ul style="list-style-type: none"> • provođenje u školi • provođenje u vrtiću
KLJUČNA RAZDOBLJA ZA PROVOĐENJE OSOBNO USMJERENOG PLANIRANJA	<ul style="list-style-type: none"> • početkom školske godine • pri tranziciji u odgojno-obrazovnu skupinu • pri tranziciji u novu školu • prije početka provedbe novog programa • kod promjene terapeuta
OSOBE KOJE BI TREBALO UKLJUČITI U PROCES OSOBNO USMJERENOG PLANIRANJA	<ul style="list-style-type: none"> • roditelji • vrtićko osoblje

	<ul style="list-style-type: none"> • stručna služba škole (pedagog, psiholog, ostali stručni suradnici) • učitelji • ravnatelj škole
--	---

Na temelju odgovora sudionika na istraživačko pitanje *“Mogućnosti primjene osobno usmjerenog planiranja podrške u lokalnoj zajednici“* tematskom analizom prepoznate su slijedeće teme/ kategorije: *prijedlozi za provođenje osobno usmjerenog planiranja podrške, ključna razdoblja za provođenje osobno usmjerenog planiranja podrške, osobe koje bi trebalo uključiti u proces osobno usmjerenog planiranja te prijedlozi za unapređenje osobno usmjerenog planiranja.*

Kao **prijedloge za provođenje osobno usmjerenog planiranja podrške** unutar lokalne zajednice članovi kruga podrške ističu *provođenje u školi* i *provođenje u vrtiću* „*Mislim da bi i to bilo dobro u školi...čak i od vrtića ja mislim baš. Čak i oni manji mogu sudjelovati, uz roditelje i vrtičko osoblje, mislim da bi dobro bilo*“, „*...da se provodi u školi, onda bi mogli sudjelovati i ostali prijatelji*“ te ističu važnost uključenosti prijatelja fokus osobe u proces planiranja. Sama fokus osoba potvrđuje kako bi osobno usmjerenog planiranja podrške bilo potrebno provesti u školi „*Lijepo u školi*“ te zaokružuje vizualni prikaz škole na Informativnom listiću kao znak da želi provođenje sastanka osobno usmjerenog planiranja u školi, kao i njezina prijateljica koja navodi: „*Bilo bi dobro za sve prijatelje iz razreda*“ da i njima, kao fokus osobama, organizira provođenje sastanka osobno usmjerenog planiranja podrške.

Za **ključna razdoblja provođenja osobno usmjerenog planiranja podrške** članovi kruga podrške ističu početak školske godine, odnosno razdoblje tranzicije u novu školu „*Bilo bi dobro da se za novu djecu koja dolaze u školu da se s njima održi ovakav sastanak na kojima bi se onda i pružile informacije o školi, što škola pruža, kakvu podršku.*“ u svrhu razmjene potrebnih informacija. Uz korisnost primjene osobno usmjerenog planiranja podrške pri tranziciji u novu školu, ističu i važnost provođenja osobno usmjerenog planiranja pri tranziciji učenika u novu odgojno-obrazovnu skupinu „*Mislim da je ovo korisna stvar koja bi se mogla provoditi dok dođe dijete u školu. Ili recimo bilo bi korisno dok dođe prvi put učenik u skupinu*“. Također, prepoznaju i važnost primjene osobno usmjerenog planiranja podrške u svrhu kreiranja određenih programa, odnosno primjenu osobno usmjerenog planiranja prije početka provedbe određenog programa „*...da se upozna dijete prije nego se s njim počne neki program*“ s ciljem

što boljeg upoznavanja djeteta, odnosno osobe, kao i primjenu osobno usmjerenog planiranja podrške kod promjene terapeuta „*Možda da na prvim susretu s novim terapeutom bude i bliska osoba s njom (fokus osobom) (roditelj, udomitelj...)*“ također radi boljeg upoznavanja osobe od strane terapeuta.

Od **osoba koje bi trebalo uključiti u osobno usmjerenno planiranje** kao članove kruga podrške u slučaju kada bi se ono provodilo u školi sudionici prepoznaju važnost uključivanja stručne službe škole, točnije stručnih suradnika (pedagoga, psihologa i drugih stručnih suradnika) „*Mislim da bi dobro bilo uključiti i stručnu službu u školi: znači pedagog, psiholog i ostale stručne suradnike koji su na nivou škole u provedbu*“ kao i uključivanje ravnatelja škole „*Možda i ravnateljicu koliko bi se to moglo uključiti*“. Sama fokus osoba ističe važnost sudjelovanja učitelja i roditelja u provođenju osobno usmjerenog planiranja „*Bilo bi lijepo za učiteljicu i mamu i za sve*“. Također, kao što je već navedeno prepoznata je i važnost sudjelovanja ostalih učenika, odnosno prijatelja fokus osobe „*...da se provodi u školi, onda bi mogli sudjelovati i ostali prijatelji*“. Kod provođenja osobno usmjerenog planiranja u vrtiću sudionici ističu važnost sudjelovanja roditelja i vrtićkog osoblja „*Čak i oni manju mogu sudjelovati, uz roditelje i vrtićko osoblje...*“.

7. POVEZIVANJE KLJUČNIH NALAZA ISTRAŽIVANJA

Rezultati istraživanja su pokazali kako su sudionici prepoznali brojne dobrobiti primjene osobno usmjerenog planiranja. Istaknuli su važnost pristupa informacijama koje su od koristi kako roditeljima za upoznavanje učitelja i dobivanje informacija o školi i programima koji se provode, tako i učiteljima za upoznavanje roditelja i učenika „*Meni kao učiteljici bi to bile vrijedne informacije jer meni treba vremena da upoznam dijete i da upoznam roditelje*“. Kako navode Haines i suradnici (2017, prema Vidović, 2019) tehnika MAPA omogućava roditeljima da upoznaju učitelje sa svojim djetetom te pomaže roditeljima kako bi saznali koje usluge i oblike podrške njihovo dijete može koristiti, što je osobito važno u tranzicijskom razdoblju, a doprinosi boljem pristupu resursima u zajednici. Prepoznali su i dobrobiti osobno usmjerenog planiranja u vidu omogućavanja lakše komunikacije okoline s djecom koja imaju teškoće na tom području „*da bi se to trebalo raditi s djecom da se upozna dijete... Jer samo dijete, kao naša M., nju prvi dan nitko nije razumio, nitko ništa*“, što se poklapa s nalazima istraživanja Wigham i suradnika (2008) koji su u svojim rezultatima također naveli olakšavanje

komunikacije između sudionika kao jednu od dobrobiti osobno usmjerenog planiranja koju su prepoznale same osobe s intelektualnim teškoćama u ulozi fokus osoba planiranja.

Isto tako s nalazima istraživanja Wigham i suradnika (2008) poklapaju se i izjave sudionika o osvještavanju dobrih strana i potencijala fokus osobe kojih do sad možda nije bila svjesna, kao dobrobiti koje nosi osobno usmjerenost planiranje podrške „*mislím da smo osvijestili dosta toga vezano uz M, možda nismo bili svjesni do sad nekih stvari – koje ona ima dobre strane, koji su njezini potencijali*“. Novi pogled na osobu i njen život te razumijevanje osobe jedna je od tri najvećih dobrobiti osobno usmjerenog planiranja prepoznata u istraživanju Wigham i suradnika (2008). Rozman (2013) navodi kako se sudjelovanjem na sastanku osobno usmjerenog planiranja omogućava sudionicima da fokus osobu sagledaju u njenoj cijelosti i iz različitih perspektiva slušajući odgovore drugih sudionika te da na temelju toga formiraju jasnu sliku o tome o kakvoj osobi je doista riječ, a na temelju toga što je sve osoba doživjela i uspjela postići.

Samoodređenje se definira kao zauzimanje za vlastita prava i odgovornosti te osnaživanje za obranu vlastitih uvjerenja (Alfirev, 2007). Biti samoodređen znači biti sposoban izabrati što raditi, kako živjeti, učiti, sudjelovati u grupnim aktivnostima u svrhu postizanja ciljeva i razvoja vještina koje pomažu u borbi za uvjerenja i zastupanje potreba te postizanje životne neovisnosti (Wehmeyer i sur., 1996 prema Alfirev, 2007). Samoodređeno ponašanje, između ostalog, podrazumijeva provođenje izbora i donošenje odluka (Bratković i Zelić, 2014). Sudionici istraživanja prepoznali su važnost mogućnosti donošenja odluka te uključivanja osoba s intelektualnim teškoćama u donošenje odluka o vlastitom životu „*Mislím da je bitno da oni (osobe s intelektualnim teškoćama) sudjeluju u donošenju odluka o svojoj budućnosti*“, „*Važno je da donose odluke i o svakodnevnim stvarima*“, „*... da sami donose odluke o stvarima koje su njima u životu važne*“. Istraživanja o samoodređenju osoba s intelektualnim teškoćama upućuju na to da one imaju ograničene mogućnosti vršenja izbora te da su u velikoj mjeri isključene iz donošenja odluka, osobito značajnijih za njihov život (Bratković i Zelić, 2011). S druge strane, istraživanja potvrđuju da se primjenom odgovarajućih programa podrške osobe s intelektualnim teškoćama mogu osposobiti za uspješno vršenje izbora i donošenje odluka, što značajno utječe na njihovu kvalitetu življenja (Bratković i sur, 2003, Bratković i Rozman, 2006, Bratković i sur., 2010 prema Bratković i Zelić, 2014). Pozitivno samovrednovanje još je jedan od elemenata samoodređenog ponašanja (Bratković i Zelić, 2014), čije su poticanje sudionici prepoznali kao dobrobit osobno usmjerenog planiranja, kao i poticanje vještina samozastupanja. Samozastupanje se definira kao svaka aktivnost koja uključuje akciju

samoodređenja, naglasak je na akciji. To je čin provođenja izbora i donošenja odluka (Alfirev, 2007).

Rezultatima ovog istraživanja nisu identificirani nedostaci osobno usmjerenog planiranja, samo prijedlozi za unapređenjem od strane fokus osobe: „*da kraće traje, više pauzi*“. Osim pauzi, moguće je da se planiranje odijeli na dva ili tri dijela te zasebno provede svaki dio (Rozman, 2013).

Sudionici su svoje uloge kao članova kruga podrške doživjeli pozitivno, kao i ulogu fokus osobe koja je asocirana sa važnosti vršenja izbora i donošenja odluka. Ciljeve akcijskog plana doživjeli su kao konkretne, jasne i ostvarive uz podršku „*Svi ciljevi se mogu ostvariti i naravno da se svi mi moramo potruditi pomoći M. da ostvari te ciljeve*“. Jasna vizija i definirani mogući i pozitivni ciljevi temelj su učinkovitog plana (Rozman, 2013). Tijekom sastanka planiranja, sudionici su izvještavali o doživljenim pozitivnim emocijama, kao što su sreća, radost te ponos. Istraživanje Wigham i suradnika (2008) izvještava o povećanju osjećaja sreće fokus osoba tijekom osobno usmjerenog planiranja.

Sudionici su prepoznali mogućnost primjene osobno usmjerenog planiranja u obrazovnom sustavu, točnije u školskom i predškolskom: *Mislim da bi i to bilo dobro u školi...čak i od vrtića ja mislim baš*“. Vremenska razdoblja koja su prepoznali važnim za provođenje osobno usmjerenog planiranja su tranzicija u drugu školu ili odgojno-obrazovnu skupinu. Krampać-Grljušić i Mihanović u svom su istraživanju istaknule doprinos primjene tehnike MAPA za učenike s teškoćama u tranzicijskim razdobljima te su dokazale vrlo pozitivne rezultate u postupku planiranja, provedbe i evaluacije osobno usmjerenog plana. Osim u obrazovnom sustavu, osobno usmjerenog planiranje primjenjivo je i u sustavu socijalne skrbi i u drugim sustavima, za odrasle osobe s intelektualnim teškoćama (Krampać-Grljušić, 2010, Lesički, 2011).

Sukladno prepoznatom sustavu pogodnom za provođenje osobno usmjerenog planiranja u zajednici, sudionici su naveli i potencijalne osobe koje bi trebale biti uključene u planiranje: roditelji, vrtićko osoblje, učitelji, stručna službu škole, kao i ravnatelj. Kako navodi Rozman (2013), nije nužno da fokus osoba poznaje sve ljude koji sudjeluju u procesu planiranja, neke osobe sudjeluju u planiranju jer su bitan pristup resursima.

8. ZAKLJUČAK

Ovim radom prikazani su rezultati kvalitativnog participatornog istraživanja na temu iskustva fokus osobe i članova kruga podrške o osobno usmjerenom planiranju primjenom tehnike MAPA. Cilj je bio dobiti uvid o doživljenom iskustvu osobno usmjerenog planiranja iz perspektive same fokus osobe i članova kruga podrške koji su sudjelovali u planiranju; utvrditi dobrobiti, nedostatke te prijedloge za unapređenje procesa osobno usmjerenog planiranja radi njegove revizije i nadogradnje u budućoj primjeni te identificiranje mogućnosti primjene osobno usmjerenog planiranja u lokalnoj sredini sudionika radi promocije primjene istog u toj sredini, ali i šire.

Temeljem nalaza ovog istraživanja prepoznate su brojne dobrobiti primjene osobno usmjerenog procesa planiranja podrške. Prepoznate dobrobiti za fokus osobu ogledaju se u mogućnosti donošenja odluka, poticanju samoodređenog ponašanja, poticanja pozitivnog samovrednovanja te osvještavanju pozitivnih osobina fokus osobe. Ostale prepoznate dobrobiti odnose se na primjenu osobno usmjerenog planiranja u obrazovnom sustavu, a uključuju: razmjenu informacija između učitelja i roditelja o školi i programima koje nudi te o samom učeniku s teškoćama i njegovim karakteristikama, olakšanu komunikaciju s učenikom s teškoćama i bolje upoznavanje učenika i roditelja od strane učitelja. Nisu identificirani nedostaci osobno usmjerenog planiranja, a kao prijedlozi za unapređenje istaknuti su kraće trajanje i veći broj pauzi kako bi fokus osoba mogla lakše održavati pažnju tijekom procesa.

Nalazima istraživanja, iskazani su pozitivni doživljaji uloga članova kruga podrške i njihova volja za sudjelovanjem. Uloga fokus osobe doživljena je pozitivno te je povezana s navedenim dobrobitima koje osobno usmjerenom planiranje ima za fokus osobu. Ciljevi akcijskog plana doživljeni su kao jasni, konkretni i ostvarivi.

Naposljetku, nalazi dobiveni istraživanjem upućuju na mogućnosti primjene osobno usmjerenog planiranja u okruženju samih sudionika; u predškolskom i školskom sustavu odgoja i obrazovanja, posebno u tranzicijskim razdobljima (pri prijelazu u novu školu, novu odgojno-obrazovnu skupinu) te o potrebi uključivanja svog relevantnog stručnog osoblja, uz članove obitelji, u proces planiranja. Iako nalazima ovog istraživanja nije utvrđeno, osim u odgojno-obrazovnom sustavu, osobno usmjerenom planiranje podrške primjenjivo je i u sustavu socijalne skrbi i u drugim sustavima, za odrasle osobe s intelektualnim teškoćama (Krampać-Grljušić, 2010, Lesički, 2011).

Ovaj rad može biti poticaj obrazovnom sustavu, sustavu socijalne skrbi, kao i drugim sustavima u okruženju sudionika istraživanja, ali i širem okruženju, na primjenu osobno usmjerenog planiranja podrške u radu s osobama s intelektualnim teškoćama kako bi im se omogućila što bolja kvaliteta življenja.

Prednost ovog istraživanja je uključivanje osoba s intelektualnim teškoćama kao ravnopravnih i aktivnih sudionika istraživanja, stoga ovo inkluzivno participatorno istraživanje može biti poticaj i drugim istraživačima za uključivanjem osoba s invaliditetom u istraživanje.

Nadalje, ovim istraživanjem omogućeno je dublje razumijevanje primjene tehnike MAPA u osobno usmjerenom planiranju podrške u radu s osobama s intelektualnim teškoćama kao i jasniji uvid o primjeni osobno usmjerenog planiranja iz perspektive samih sudionika planiranja: fokus osobe i članova kruga podrške. U radu se nastojalo na smislen način protumačiti opažane fenomene temeljene na osobnim iskustvima sudionika istraživanja. Predstavlja primjer dobre prakse pružanja podrške osobama s intelektualnim teškoćama.

Osim navedenih prednosti, ovo istraživanje ima i određena ograničenja. Krucijalno ograničenje je to što je analizom proučavan samo jedan slučaj, što je pak opravdano jedinstvenošću tog slučaja. Generalizacija rezultata nije moguća jer svrha kvalitativnih istraživanja zapravo nije uopćavanje rezultata.

Kao smjernice za buduća istraživanja, važno je navesti kako bi bilo poželjno u obzir uzeti i druge metode prikupljanja podataka, kao što je npr. opservacija kako bi se dobio potpuniji uvid u doživljaje i interakcije među sudionicima tijekom procesa planiranja. Također, poželjno bi bilo u obzir uzeti i druge izvore podataka, kao što su različiti dokumentacijski izvori, radi što boljeg uvida u osobine i karakteristike fokus osobe s ciljem što bolje pripreme i provedbe osobno usmjerenog planiranja. Nadalje, kako je osobno usmjereno planiranje fleksibilan proces, potrebno je kontinuirano pratiti nastale promjene tokom vremena te učinkovitost akcijskog plana kako bi se na taj način dobio uvid o potrebnim promjenama i nadopunama akcijskog plana.

Zaključno, provedeno istraživanje dalo je uvid u dobrobiti i mogućnosti primjene osobno usmjerenog planiranja podrške te doživljaje osobno usmjerenog planiranja podrške iz perspektive fokus osobe i članova kruga podrške koji su sudjelovali u planiranju. Ovo istraživanje može služiti kao primjer pozitivne prakse i poticaj stručnjacima edukacijsko-rehabilitacijskog i drugih srodnih profila za primjenu osobno usmjerenog planiranja podrške u praksi pružanja podrške djeci i osobama s intelektualnim teškoćama.

9. LITERATURA

1. Alfirev, M. (2007). *Poticanje razvoja samoodređenja i samozastupanja mladih s intelektualnim teškoćama*. Zagreb: Udruga za promicanje inkluzije.
2. Alfirev, M., Grbac Plavčić, D. (2010). Primjena osobno usmjerenog planiranja u odgojno-obrazovnom sustavu. U: Đurek , V. (ur.) Zbornik radova međunarodnog seminara: *Uključivanje i podrška u zajednici* (str. 43-50).Varaždin: Savez defektologa Hrvatske.
3. Bratković, D., Bilić, M., Nikolić, B. (2003). Mogućnost vršenja izbora u svakidašnjem životu osoba s mentalnom retardacijom, *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 39, 2, 117-128.
4. Bratković, D. Pintarić-Mlinar, LJ. (2011). *Uloga koncepta kvalitete življenja u oblikovanju i vrednovanju edukacijsko-rehabilitacijske podrške za osobe s intelektualnim i drugim razvojnim teškoćama*. U: Prstačić, M. (ur.) Umjetnost i znanost u razvoju životnog potencijala (str. 88-92). Znanstvena monografija VI međunarodnog simpozija o komplementarnim suportivnim terapijama, 21.-24.05.2009, Lovran. Zagreb: Hrvatska udruga za psihosocijalnu onkologiju, Hrvatska udruga za sofrologiju, kreativne terapije i ART/ekspresivne terapije, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
5. Bratković, D., Rozman, B. (2006). Čimbenici kvalitete življenja osoba s intelektualnim teškoćama. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 42 (2), 101-112.
6. Bratković, D., Zeić, M. (2011): Samozastupanje osoba s intelektualnim teškoćama. U: Leutar, Z. (ur.) Zbornik radova međunarodne znanstvene konferencije. *Socijalni rad i borba protiv siromaštva i socijalne isključenosti – profesionalna usmjerenost zaštiti i promicanju ljudskih prava* (str. 451 – 474). Zagreb: Zaklada Marija De Mattias.
7. Braun, V. i Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3 (2), 77-101.
8. Corrigan, E. (2014). Person centred planning `in action´: exploring te use of person centred planning in supporting young people´s transition and re-integration to mainstream education. *British Journal od Special Education*, 41 (3), 269-288.
9. Forest, M. i Pearpoint, J. (1992). MAPS: ACTION PLANNING to welcome people of

- all ages into full life at home, school, work and play. Pristupljeno 15. travnja 2021. Na mrežnoj stranici: <http://www.inclusion.com/artcommonsensetools.html> .
10. Krampač-Grljušić, A. (2015). *Socijalno-emocionalna obilježja učenika inkluzivnih razreda i primjena modela krugova prijatelja*. Doktorski rad. Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
  11. Krampač-Grljušić, A. i Mihanović, V. (2010). Teorijski i praktični prikaz primjene alata osobno usmjerenog planiranja. U Đurek, V. (ur.), *Zbornik radova međunarodnog seminara: Uključivanje i podrška u zajednici* (str. 35-42). Varaždin: Savez defektologa Hrvatske.
  12. Krampač-Grljušić, A., Žic-Ralić, A., Lisak, N. (2010). Što djeca s teškoćama misle o podršci asistenta u nastavi. U Đurek, V. (ur.), *Zbornik radova međunarodnog seminara: Uključivanje i podrška u zajednici* (str. 181-195). Varaždin: Savez defektologa Hrvatske.
  13. Kaehne, A., Beyer, S. (2013). Person-centred reviews as a mechanism for planning the post-school transition of young people with intellectual disability. *Journal of Intellectual Disability Research*, 58 (7), 603 – 613.
  14. Lončar, M., Šuljug Vučica, Z. (2014). Prednosti kvalitativne metodologije u istraživanju kulturne baštine. *Godišnjak Titius*, 6-7 (6-7), 351-366.
  15. Lieshout, F., Cardiff, S. (2015). *Reflections on being and becoming a person-centred facilitator*. *International Practice Developmental Journal*, Online journal of FoNS in association with the IPCD, Pristupljeno 14. svibnja na mrežnoj stranici: [IPDJ Home \(fons.org\)](http://IPDJHome(fons.org))
  16. Miles, M. B., Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis*. London: SAGE Publications Ltd.
  17. Miočić, I. (2018). Fleksibilnost studije slučaja: prednost ili izazov za istraživače?. *Ljetopis socijalnog rada*, 25 (2), 175-194.
  18. Odbor za etiku u znanosti i visokom obrazovanju (2006). *Etički kodeks Odbora za etiku u znanosti i visokom obrazovanju*. Zagreb: Odbor za etiku u znanosti i visokom obrazovanju.
  19. Opačak, T., Krampač-Grljušić, A. i Lončarić, M. (2019). Participacija učenika putem primjene i procjene uspješnosti MAPS tehnike osobno usmjerenog planiranja – studija slučaja. *Nova prisutnost*, 17 (2), 335-350.
  20. Rasheed, S. A., Fore III, C. i Miller, S. (2006). Person-Centered Planning: Practices, Promises, and Provisos. *Journal for Vocational Special Needs Education*, 28 (3), 47-59.

21. Ratti, V., Hassiotis, A., Crabtree, J., Deb, S., Gallagher, P., Unwin, G. (2016). The effectiveness of person-centred planning for people with intellectual disabilities: A systematic review. *Research in Developmental Disabilities*, 57, 63-84.
22. Robertson, J., Emerson, E., Hatton, C., Elliott, J., McIntosh, B., Swift, P., Krinjen-Kemp, E., Toers, C., Romeo, R., Knapp, M., Sanderson, H., Routledge, M., Oakes, P. i Joyce, T. (2007). Person-centred planning: factors associated with successful outcomes for people with intellectual disabilities. *Journal of Intellectual Disability Research*, 51 (3), 232-243.
23. Rozman, B. (2013). *Osobno usmjereno planiranje - Priručnik*. Zagreb: Udruga za promicanje inkluzije.
24. Saldaña, J. (2009). *The coding manual for qualitative researchers*. London: SAGE Publications Ltd.
25. Sanderson, H. (2000). *Person Centred Planning: Key Features and Approaches*, 1-12.
26. Sekušak Galešev, S. (2010). Psihološki pregled osoba s intelektualnim teškoćama. *Socijalna psihijatrija*, 38, 122-135.
27. Scott, M., Foley, K.R., Bourke, J., Leonard, H., Girdler, S. (2013). „I have good life“: the meaning of well-being from the perspective of young adults with Down syndrome. *Disability and Rehabilitation*, 36(15), 1290-1298.
28. Schalock, R. L., Keith, K.D., Verdugo, M. A. i Gómez, L. E. (2010). Quality of Life Model Development and Use in the Field of Intellectual Disability. U: R. Kober (ur.), *Enhancing the Quality of Life of People with Intellectual Disabilities - Social Indicators Research Series* (str. 17 - 32). Springer, Science-Business Media.
29. Schalock, R. L., Luckasson, R., Tassé, M. (2021). *Definition of Intellectual Disability*. Pristupljeno 14. lipnja 2021. Na mrežnoj stranici: [Definition \(aidd.org\)](http://aidd.org)
30. Skoko, B. (2019). *Modeli i alati osobno usmjerenog planiranja podrške za osobe s intelektualnim teškoćama*. Diplomski rad. Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
31. Skoko, B., Benković, V. (2009). Znanstvena metoda fokus grupa – mogućnosti i načini primjene. *Politička misao*, 46 (3), 217-236.
32. Slišković, A. (2017). Nastavni materijal, Odjel za psihologiju, Sveučilište u Zadru.
33. Vandercook, T., York, J. i Forest, M. (1989). The McGill Action Planning System (MAPS): A strategy for building the vision. *Journal of the Association for Persons with Severe Handicaps*, 14 (3), 205-215.

34. Verčić, A. T., Sinčić, D. i Vokić, N. P. (2010). *Priručnik za metodologiju istraživačkog rada: kako osmisliti, provesti i opisati znanstveno i stručno istraživanje*, MEP.
35. Vidović, A. (2019). *Primjena tehnike MAPS u domu za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi*. Diplomski rad. Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
36. Vlada Republike Hrvatske (2003). *Etički kodeks istraživanja s djecom*. Zagreb: Vijeće za djecu Vlade Republike Hrvatske.
37. Vlahov, L. (2018). *Građa namijenjena učenicima s teškoćama u školskim knjižnicama Sisačko-moslavačke županije*. Diplomski rad. Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
38. Wells, J. C. i Sheehy, P. H. (2012). Person-centered planning: Strategies to encourage participation and facilitate communication. *Teaching Exceptional Children*, 44 (3), 32-
39. Weigham, S., Robertson, J., Emerson, E., Hatton, C., McIntosh, B., Swift, P., Krinjen-Kemp, E., Towers, C., Romero, R., Knapp, M., Sadreson, H., Routledge, M., Oakes, P., Joyce, T. (2008). Reported goal setting and benefits of person centred planning for people with intellectual disabilities. *Journal of Intellectual Disabilities*, 12 (2), 143-152.

10. PRILOZI

Prilog 1. Informativni letak o istraživanju

INFORMACIJE O ISTRAŽIVANJU

NAZIV ISTRAŽIVANJA: Iskustva fokus osobe i članova kruga podrške o osobno usmjerenom planiranju po MAPS modelu

CILJ ISTRAŽIVANJA: Ispitati iskustva i doživljaje fokus osobe i članova kruga podrške o osobno usmjerenom planiranju podrške.

ŠTO JE TO OSOBNO USMJERENI PRISTUP?

Suvremeni modeli edukacijsko-rehabilitacijske podrške usmjereni su na primjeni koncepta **kvalitete življenja** koji podrazumijeva primjenu osobno usmjerenog pristupa. (Rozman, 2013). U osobno usmjerenom pristupu primjenjuju se različite tehnike i alati za planiranje i pružanje podrške osobama s invaliditetom kako bi im se omogućilo što **kvalitetnije uključivanje u zajednicu** u kojoj žive (Corrigan, 2014).

ŠTO JE TO OSOBNO USMJERENO PLANIRANJE?

Osobno usmjerenom planiranje je proces u kojem je osoba izravno uključena u planiranje svoje željene budućnosti kao aktivni sudionik, na taj način se želi povećati njezina **neovisnost i samoodređenje** (O'Brien i O'Brien, 2002 prema Rozman, 2013). Osoba za koju se radi planiranje naziva se **fokus osoba**, a ostali sudionici su **članovi kruga podrške** (Rozman, 2013).

Postoji više tehnika koje se koriste za strukturirano osobno usmjerenom planiranje, a u ovom istraživanju koristit će se tehnika MAPA.

ŠTO JE TEHNIKA MAPA?

Svrha tehnike MAPA je pomoći osobi da vizualizira svoju budućnost za sebe, a zatim joj pružiti podršku u osmišljavanju malih praktičnih koraka kako bi ostvarila svoje želje za budućnost. Postoji sedam koraka, odnosno sedam pitanja na koja se odgovara u planiranju (Rozman, 2013).

Nakon provedenog osobno usmjerenog planiranja, bit će provedena **grupna diskusija** kako bi se ispitala vaša iskustva i doživljaji o osobno usmjerenom planiranju, s naglaskom na pitanja:

- 1) **Kako ste doživjeli ovo osobno usmjerenom planiranju podrške?**
- 2) **Koje ste emocije osjećali tijekom procesa osobno usmjerenog planiranja?**
- 3) **Kako doživljavate vlastitu ulogu i uključenost u izradu osobno usmjerenog plana podrške?**
- 4) **Kako doživljavate ulogu fokus osobe kao glavne u procesu osobno usmjerenog planiranja podrške?**
- 5) **Kako doživljavate dogovorene ciljeve izrađenog plana?**
- 6) **Što biste istaknuli kao dobrobiti osobno usmjerenog planiranja podrške?**
- 7) **Koji su prema Vama nedostaci procesa osobno usmjerenog planiranja podrške?**
- 8) **Što biste istaknuli kao prijedloge za unapređenje procesa osobno usmjerenog planiranja?**
- 9) **Kakav je Vaš dojam o zastupljenosti osobno usmjerenog planiranja podrške u praksi u Vašoj lokalnoj sredini?**
- 10) **Koje vidite mogućnosti primjene osobno usmjerenog planiranja u vašoj zajednici?**

Po završetku diskusije, još će biti proveden i intervju s fokus osobom individualno.

Prilog 2. Sporazum istraživača i sudionika istraživanja

SPORAZUM ISTRAŽIVAČA I SUDIONIKA ISTRAŽIVANJA

Najprije, Vam želim zahvaliti na odazivu za sudjelovanje u ovom istraživanju!

Ovim putem, obvezujem se da ću u istraživanju poštivati načela Etičkog kodeksa Odbora za etiku u znanosti i visokom obrazovanju (Odbor za etiku i znanost u visokom obrazovanju, 2006).

Osigurat ću povjerljivost, tajnost i anonimnost podataka prikupljenih u istraživanju; svi prikupljeni podaci bit će objavljeni anonimno na način da se nigdje ne će spominjati Vaše ime i prezime.

Dobiveni rezultati bit će u skladu s provedenim istraživanjem te neće postojati izmišljanje ili krivotvorenje podataka.

Intervju će biti sniman i svi podaci bit će korišteni isključivo za obradu podataka, u svrhe istraživanja, neće biti korišteni ni u koje druge svrhe.

Sudjelovanje u ovom istraživanju je dobrovoljno.

Potpis sudionika: _____

Potpis istraživačice: _____

Datum: _____

INFORMACIJE O ISTRAŽIVANJU

1. PRVO ĆEMO IZRADITI MAPU ZA BUDUĆNOST

MAPA SLUŽI ZA PLANIRANJE BUDUĆNOSTI.

TO PLANIRANJE SE ZOVE OSOBNO USMJERENO, JER JE GLAVNA OSOBA ZA KOJU SE PLANIRA.

2. ZAJEDNO ĆEMO RAZGOVARATI O TOME KAKO NAM SE ĆINI OVAKVO PLANIRANJE

BITNO JE RAZMISLITI O TOME :

KAKO STE DOŽIVJELI OVO PLANIRANJE?

ŠTO JE DOBRO I ŠTO VAM SE SVIDJELO?

ŠTO NIJE DOBRO ?

ŠTO TREBA NAPRAVITI KAKO BI BILO JOŠ BOLJE?

**ŠTO MISLITE O TOME DA SE OVAKVO PLANIRANJE
KORISTI U VAŠOJ ŠKOLI ?**

KAKO DOŽIVLJAVATE SVOJU ULOGU U PLANIRANJU?

ŠTO MISLITE O ULOZI OSOBE ZA KOJU SE RADI PLANIRANJE?

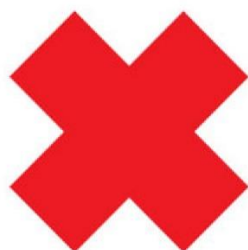
ŠTO MISLITE O CILJEVIMA KOJE SMO POSTAVILI?

Prilog 4. Individualizirani sporazum istraživača i sudionika istraživanja

SPORAZUM ZA SUDJELOVANJE U ISTRAŽIVANJU

ŽELIM SUDJELOVATI U OVOM ISTRAŽIVANJU

SLAŽEM SE S TIME DA SE RAZGOVOR SNIMA

POTPIS: _____

POTPIS ISTRAŽIVAČICE: _____

DATUM: _____

Prilog 5. Primjer tijeka kodiranja podataka istraživačko pitanje „Kako ste doživjeli osobno usmjereno planiranje podrške?“

Tablica 7. Primjer tijeka kodiranja podataka istraživačko pitanje „Kako ste doživjeli osobno usmjereno planiranje podrške?“

Istraživačko pitanje: „Kako ste doživjeli osobno usmjereno planiranje podrške?“			
TEMATSKO PODRUČJE: Doživljaji osobno usmjerenog planiranja podrške			
IZJAVE SUDIONIKA	KODOVI	KATEGORIJE/ TEME	POTKATEGORIJE (Specifičnosti kategorija u potkategorijama)
„Meni je lijepa uloga, baš sam lijepo sretna“ (prijateljica)	Lijepa uloga	Doživljaj uloga članova kruga podrške	Lijepa uloga
„Volim sudjelovati i dalje budem sudjelovala“ (prijateljica)	Volja za sudjelovanjem i želja za daljnjim sudjelovanjem	Doživljaj uloga članova kruga podrške	Volja za sudjelovanjem Želja za daljnjim sudjelovanjem
„Meni je isto bilo jako ugodno iskustvo i drago mi je sudjelovati i nadam se da bude dalo rezultate“ (učiteljica)	Ugodno iskustvo sudjelovanja i dragovoljno sudjelovanje	Doživljaj uloga članova kruga podrške	Ugodno iskustvo Dragovoljno sudjelovanje
„Dobro sam se osjećala, nije mi bilo ništa teško i baš mi je bilo drago pričati o M.“ (učiteljica)	Nikakve teškoće u sudjelovanju	Doživljaj uloga članova kruga podrške	Bez teškoća u sudjelovanju

<p>„Bilo mi je teško nešto osobno za M. govoriti jer ju ne poznajem toliko dobro, ali sad sam ju upoznala na ovaj način“ (prijateljčina majka)</p>	<p>Teškoće u govorenju o osobnim stvarima vezanim uz fokus osobu</p>	<p>Doživljaj uloga članova kruga podrške</p>	<p>Teškoće pri uključivanju zbog slabog poznavanja osobe</p>
<p>„Lijepo mi je donositi odluke“ (fokus osoba) „Lijepo se osjećam kad mogu odlučivati“ (fokus osoba)</p>	<p>Fokus osoba navodi kako joj je lijepo donositi odluke Fokus osoba navodi kako joj se osjeća lijepo kada može odlučivati</p>	<p>Doživljaj uloge fokus osobe</p>	<p>Lijep osjećaj donositi odluke</p>
<p>„Drago mi je da se M izborila s kim želi ići na picu. To me ugodno iznenadilo“ (učiteljica)</p>	<p>Fokus osoba zagovara svoje želje</p>	<p>Doživljaj uloge fokus osobe</p>	<p>Poticanje razvoja samoodređenja</p>
<p>„Baš je dobro to da može i ona svoju želju izraditi na bilo koji način“ (majka)</p>	<p>Fokus osoba ima mogućnost izražavanja svojih želja</p>	<p>Doživljaj uloge fokus osobe</p>	<p>Mogućnost izražavanja želja</p>
<p>„To im daje osjećaj da su važni“ (učiteljica)</p>	<p>Osjećaj vrijednosti</p>	<p>Doživljaj uloge fokus osobe</p>	<p>Poticanje pozitivnog samovrednovanja</p>
<p>„Mislim da bitno da oni sudjeluju u donošenju odluka o svojoj budućnosti“ (učiteljica) „Ja isto mislim da je dobro da se uključe te osobe dok se o njima raspravlja“ (prijateljčina majka)</p>	<p>Vажnost sudjelovanja u donošenju odluka o svojoj budućnosti</p>	<p>Doživljaj uloge fokus osobe</p>	<p>Sudjelovanje u donošenju odluka o svojoj budućnosti</p>
<p>„Trebao pomoć i od drugih u odlučivanju“ (prijateljica)</p>	<p>Prijateljica ističe važnost dobivanja podrške u odlučivanju</p>		<p>Podrška drugih u odlučivanju</p>

<p>„Slažem se s ciljevima“ (fokus osoba)</p> <p>„Ja mislim da su ciljevi dobri, konkretni“ (učiteljica)</p> <p>„Ostvarivnost...kako da ne, uz pomoć“ (prijateljica)</p> <p>„Sva ta tri cilja se mogu ostvariti i naravno da se svi mi moramo potruditi pomoći M da ostvari te ciljeve“ (učiteljica)</p> <p>„Mislim da bude se moglo to ostvariti. Potrudili budemo se“ (prijateljčina majka)</p> <p>„Korak po korak... cilj po cilj“ (majka)</p>	<p>Fokus osoba navodi kako se slaže s ciljevima</p> <p>Jasno definirani i konkretni ciljevi</p> <p>Ciljevi ostvarivi uz podršku</p> <p>Ostvarivi ciljevi uz potrebnu podršku</p> <p>Ostvarivi ciljevi i spremnost na pružanje podrške u ostvarivanju ciljeva</p> <p>Ostvarivost ciljeva postupno, jedan po jedan</p>	<p>Doživljaj ciljeva</p> <p>Doživljaj ciljeva</p> <p>Doživljaj ciljeva</p> <p>Doživljaj ciljeva</p> <p>Doživljaj ciljeva</p> <p>Doživljaj ciljeva</p>	<p>Slaganje se s ciljevima</p> <p>Jasno definirani Konkretni ciljevi</p> <p>Ostvarivi uz podršku</p> <p>Potrebna podrška u ostvarivanju ciljeva</p> <p>Spremnost za pružanje podrške u ostvarivanju ciljeva</p> <p>Postupnost u ostvarivanju ciljeva</p>
<p>„Osjećala sam se sretno i lijepo“ (fokus osoba)</p> <p>„Lijepo sam se osjećala dok smo pričali da smo dobre prijateljice i to...i rasplakala sam se od radosti. Suze radosnice“ (prijateljica)</p> <p>„... i ponosna sam na svoju učenicu“ (učiteljica)</p>	<p>Izražavanje osjećaja ugone</p> <p>Izražavanje radosti; „suza radosnica“ zbog osvještavanja prijateljstva</p> <p>Izražavanje ponosa na fokus osobu</p>	<p>Doživljene emocije tijekom planiranja</p> <p>Doživljene emocije tijekom planiranja</p> <p>Doživljene emocije tijekom planiranja</p>	<p>Osjećaj sreće</p> <p>Radost: suze radosnice“ zbog osvještavanja prijateljstva</p> <p>Osjećaj ponosa na fokus osobu</p>

Prilog 5. Primjer tijeka kodiranja podataka za prvo istraživačko pitanje „Koje su mogućnosti primjene osobno usmjerenog planiranja podrške u Vašoj sredini?“

Tablica 8. Primjer tijeka kodiranja podataka za prvo istraživačko pitanje „Koje su mogućnosti primjene osobno usmjerenog planiranja podrške u Vašoj sredini?“

Istraživačko pitanje: „Koje su mogućnosti primjene osobno usmjerenog planiranja podrške u Vašoj sredini?“			
TEMATSKO PODRUČJE: Mogućnosti primjene osobno usmjerenog planiranja podrške u lokalnoj sredini sudionika			
IZJAVE SUDIONIKA	KODOVI	KATEGORIJE/ TEME	POTKATEGORIJE (Specifičnosti kategorija u potkategorijama)
<p>„Mislim da bi i to bilo dobro u školi. ...čak i od vrtića ja mislim baš. Čak i oni manji mogu sudjelovati, uz roditelje i vrtićko osoblje, mislim da bi dobro bilo“ (učiteljica)</p> <p>„...da se provodi u školi. Onda bi mogli sudjelovati i ostali prijatelji“ (učiteljica)</p> <p>„Bilo bi dobro za sve prijatelje iz razreda“ (prijateljica)</p>	<p>Provođenje u školi i u vrtiću</p> <p>Provođenje u školi</p> <p>Provođenje u odgojno-obrazovnoj skupini/ razrednom odjelu</p>	<p>Prijedlozi za provođenje osobno usmjerenog planiranja podrške</p> <p>Prijedlozi za provođenje osobno usmjerenog planiranja podrške</p> <p>Prijedlozi za provođenje osobno usmjerenog planiranja podrške</p>	<p>Provođenje u školi</p> <p>Provođenje u vrtiću</p> <p>Provođenje u školi s ostalim učenicima</p> <p>Provođenje za prijatelje iz razreda</p>

<p>„Mislim da je ovo korisna stvar koja bi se mogla provoditi dok dođe dijete u školu. Ili recimo bilo bi korisno dok dođe prvi put učenik u skupinu.“ (učiteljica)</p> <p>„Bilo bi dobro da se za novu djecu koja dolaze u školu da se s njima održi ovakav sastanak na kojima bi se onda i pružile informacije o školi, što škola pruža kakvu podršku.“ (majka)</p> <p>„...da bi se to trebalo raditi s djecom da se upozna dijete prije nego se s njim počne neki program.“ (majka)</p> <p>„Možda da na prvom susretu s novim terapeutom bude i bliska osoba s njom (roditelj, udomitelj, ...ne znam...)“ (majka)</p>	<p>Provedba osobno usmjerenog planiranja početkom školske godine Provedba osobno usmjerenog planiranja pri tranziciji u odgojno-obrazovnu skupinu</p> <p>Provedba osobno usmjerenog planiranja pri tranziciji u novu školu</p> <p>Provedba osobno usmjerenog planiranja prije početka provedbe programa</p> <p>Provedba osobno usmjerenog plana podrške na prvom susretu s novim terapeutom, uz sudjelovanje bliske osobe (npr. roditelja, udomitelja...)</p>	<p>Ključna razdoblja za provođenje osobno usmjerenog planiranja</p> <p>Ključna razdoblja za provođenje osobno usmjerenog planiranja</p> <p>Ključna razdoblja za provođenje osobno usmjerenog planiranja</p> <p>Ključna razdoblja za provođenje osobno usmjerenog planiranja</p>	<p>Provedba osobno usmjerenog planiranja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - početkom školske godine - pri tranziciji u odgojno-obrazovnu skupinu - pri tranziciji u novu školu - prije početka provedbe novog programa - na prvom susretu s novim terapeutom
<p>„Čak i oni manji mogu sudjelovati, uz roditelje i vrtičko osoblje, mislim da bi dobro bilo.“ (učiteljica)</p>	<p>Bilo bi dobro uključiti roditelje i vrtičko osoblje</p>	<p>Osobe koje bi trebalo uključiti u planiranje</p>	<p>Roditelji Vrtičko osoblje</p>

<p>„Mislim da bi dobro bilo uključiti i stručnu službu u školi: znači pedagog, psiholog i ostale stručne suradnike koji su na nivou škole u provedbu“ (učiteljica)</p> <p>„Možda i ravnateljicu koliko bi se to moglo uključiti.“ (učiteljica)</p> <p>„bilo bi lijepo za učiteljicu i mamu i za sve“ (fokus osoba)</p>	<p>Bilo bi dobro uključiti stručnu službu škole; pedagoga, psihologa i ostale stručne suradnike</p> <p>Uključivanje ravnateljice škole</p> <p>Fokus osoba naglašava važnost sudjelovanja majke i učiteljice</p>	<p>Osobe koje bi trebalo uključiti u planiranje</p> <p>Osobe koje bi trebalo uključiti u planiranje</p> <p>Osobe koje bi trebalo uključiti u planiranje</p>	<p>Stručna služba škole: pedagog psiholog ostali stručni suradnici</p> <p>Ravnateljica</p> <p>Učiteljica</p>
--	---	---	--